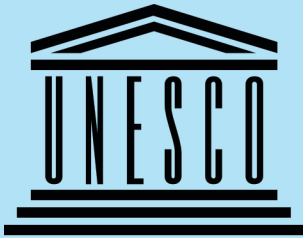

مرکز ملی فضای مجازی
پروژه شبکه فضای مجازی

عصر
فضای
مجازی
بیست و نهم

بررسی و تحلیل سند شاخص های جهان شموله اینترنت یونسکو

Document review and analysis
UNESCO Internet Universality Indicators

مرکز ملی فضای مجازی
پژوهشگاه فضای مجازی

بررسی و تحلیل سند شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت یونسکو

گزارش شماره (۲۶)

بهمن ماه ۱۳۹۸

تهیه شده در: پژوهشگاه فضای مجازی - گروه مطالعات فرهنگی و اجتماعی
تهیه‌کنندگان: جمعی از پژوهشگران (دکتر روح‌الله هنرور، دکتر محمدصادق نصراللهی، دکتر محمدباقر اصغری آقامشهدی، محمدرضا لطیفی و یاسر خوشنویس)
ناظر علمی: امیررضا باقرپور شیرازی

نشانی: تهران، میدان آرژانتین، خیابان بیهقی، نبش خیابان ۱۶ غربی، پلاک ۲۰، کدپستی ۱۵۱۵۶۷۴۳۱۱

<http://www.majazi.ir>

شماره تماس: ۸۶۱۲۱۰۶۱

حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به مرکز ملی فضای مجازی است و استفاده از مطالب آن صرفاً با ذکر مأخذ بلامانع است.

محتوای انتشار یافته در این گزارش الزاماً بیانگر دیدگاه مرکز ملی فضای مجازی نیست

سخن تحت

فضای مجازی با شتاب شگرف و روبه‌تزايدی که در حال بسط و گسترش است تمام ساحات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی زندگی بشر را در نور دیده و هر روز بخش بزرگی از زندگی واقعی را در خود فرو برده و حیات متفاوت و جدیدی به آن می‌دهد. لذا به نظرمی رسد دو نگاه کلان به فضای مجازی وجود دارد: نگاه اول که بالانص در ابتدای رشد و تکوین فضای مجازی مسلط شده بود، آن را همچون ابزاری کنار سایر ابزارهای بشری تصویر می‌کرد که تنها طریقت داشت. اما نگاه دوم، در نتیجه رشد تحولات خیره‌کننده فضای مجازی و سایه‌گستری آن در حوزه باوشئون بشر در یک دهه اخیر آن را چون سکویی می‌داند که بسیار فراتر از نشان ابزاری حیات انسان‌ها را سامان جدیدی داده و ادعای تمدن‌نوی را دارد. رویکردی که از قضا از چشمان بصیر رهبر انقلاب نیز دور نمانده و انتظاری تمدنی از فضای مجازی در ایران را مطالبه داشته‌اند.

در همین راستا گزارش‌های عصر فضای مجازی تلاش می‌کند تا فهم سازمان‌ها و دستگاه‌های مرتبط با حوزه‌ی فضای مجازی را ارتقاء بخشد و آن‌ها را برای مواجهه فعال و خردمندانه با تحولات این عرصه همیار سازد.

سید ابوالحسن فیروزآبادی

دبیر شورای عالی ورزش مرکز ملی فضای مجازی

چکیده

در قرن بیست و یکم، فناوری‌های دیجیتال فرصت‌های بی‌سابقه‌ای را برای دسترسی به اطلاعات، آزادی بیان، اتصال و ارتباط بین‌نسلی انسان‌ها، نوآوری‌های فناورانه و همچنین تعامل مولتی استیک هولدر با رویکرد مبتنی بر حقوق بشر ایجاد نموده است. هم‌زمان، آن‌ها چالش‌های عمده‌ای را نیز با توجه به مسائلی همچون آزادی بیان، حریم خصوصی، دروغ‌های اینترنتی، امنیت خبرنگاران، شفافیت، پاسخگویی، تعمیق نابرابری، جنسیت و غیره در برخواهند داشت. به همین دلیل، یونسکو شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت (IUIs) را توسعه داده است که یک ابزار ابتکاری برای حمایت از کشورهای عضو و همه سهامداران علاقه‌مند است. شاخص‌هایی که هر کس قادر است به‌واسطه آن‌ها به‌طور داوطلبانه به ارزیابی محیط اینترنت ملی، شکاف دیجیتال و بهبود در اینترنت خود بپردازد. در این گزارش، ابتدا تاریخچه و تحولات شکل‌گیری سند، زمینه‌های تمرکز سند، اصول چهارگانه مفهوم جهان‌شمول بودن اینترنت و چارچوب ROAMX از شاخص‌های یونسکو و الزامات حقوقی آن را بررسی خواهیم نمود. سپس اقدامات و موضع‌گیری کشورها را پیرامون سند بیان می‌نماییم و در پایان، سند را از منظر فرهنگی، اقتصادی و سیاسی مورد مذاقه قرار خواهیم داد. لازم به ذکر است که این گزارش محصول سلسله نشست‌هایی درباره این سند و با حضور پنج تن از کارشناسان و متخصصان حوزه‌های مختلف فرهنگی، حقوقی، اقتصادی و سیاسی شامل آقایان دکتر روح‌الله هنرور (عضو هیئت علمی پژوهشکده سیاست‌گذاری علم و فناوری دانشگاه صنعتی شریف)، دکتر محمدصادق نصراللهی (عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق علیه‌السلام)، دکتر محمدباقر اصغری آقامشهدی (عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی)، محمدرضا لطیفی (پژوهشگر اقتصادی) و یاسر خوشنویس (پژوهشگر سیاست‌گذاری) است.

واژگان کلیدی

شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت، یونسکو، چارچوب ROAMX، حقوق بشر، دسترسی آزاد

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱
۱- تاریخچه و تحولات شکل‌گیری سند شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت.....	۱
۱-۱- مطالعات یونسکو در خصوص اینترنت تا سال ۲۰۱۵.....	۳
۲-۱- روند شکل‌گیری سند شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت (۲۰۱۵ الی ۲۰۱۸).....	۶
۲- چهار کلید اصلی زمینه‌های تمرکز سند.....	۱۲
۳- روابط بین کلیدهای اصلی مطالعه و اصول ROAM برای جهان‌شمولی اینترنت.....	۱۴
۴- چارچوب ROAMX از شاخص‌های یونسکو در ارتباط با جهان‌شمول بودن اینترنت.....	۱۵
۴-۱- شاخص‌های زمینه‌ای.....	۱۸
۴-۲- شاخص‌های حقوق بشر - دسته‌بندی (R).....	۱۹
۴-۳- شاخص‌های باز بودن - دسته‌بندی (O).....	۲۲
۴-۴- شاخص‌های دسترسی همگانی - دسته‌بندی (A).....	۲۵
۴-۵- شاخص‌های مشارکت چندذی‌ربطی - دسته‌بندی (M).....	۲۸
۴-۶- شاخص‌های ترکیبی - دسته‌بندی (X).....	۲۹
۵- بررسی اقدامات کشورها ذیل سند و موضع‌گیری آن‌ها برای توسعه چارچوب‌های سند.....	۳۱
۵-۱- اولویت‌های کشورها برای موضوعاتی که باید از طریق چارچوب جهانی اینترنت در هر یک از این پنج دسته موردبررسی قرار گیرد:.....	۳۱
۵-۲- پیشنهادات برای توسعه چارچوب شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت یونسکو.....	۳۳
۶- جستجوی اینترنت در سند شاخص‌های یونسکو درباره جهان‌شمول بودن اینترنت (نقد پیش‌فرض‌های فناورانه و دیدگاه سیاسی-اقتصادی).....	۳۴
۶-۱- گذشته و آینده اینترنت.....	۳۶
۶-۲- اجزای مورد اشاره اینترنت.....	۳۷
۶-۳- استانداردها و حفظ تعامل‌پذیری و یکپارچگی اینترنت.....	۳۸
۶-۴- اهمیت «دسترسی».....	۳۸
۷- تحلیل فرهنگی سند شاخص‌های یونسکو درباره جهان‌شمول بودن اینترنت.....	۴۱

۴۱	۷-۱- معرفی یونسکو.....
۴۴	۷-۲- پیش زمینه گزارش.....
۴۴	۷-۳- رویکرد اساسی و کلان گزارش به اینترنت.....
۴۴	۷-۴- جهان شمول بودن، فرامتغیر اینترنت.....
۴۴	۷-۵- تحلیل فرهنگی دوسطحی.....
۴۵	۷-۵-۱- سطح اول: تحلیل کلان.....
۴۶	۷-۵-۲- سطح دوم: تحلیل خرد.....
۴۷	۸- جمع بندی و نکات پیشنهادی.....
۴۹	منابع.....

فهرست جداول

- جدول ۱: مشارکت ذیربطان در خصوص مطالعه اینترنت تا سال ۲۰۱۵..... ۴
- جدول ۲: توزیع جغرافیایی پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه مطالعه اینترنت تا قبل از سال ۲۰۱۵..... ۵
- جدول ۳: هیئت مشورتی چندذیربطی یونسکو در خصوص اینترنت..... ۶
- جدول ۴: مشارکت ذیربطان در فاز اول مشاوره‌ای پیرامون سند شاخص‌های یونسکو درباره جهان‌شمول بودن اینترنت..... ۸
- جدول ۵: مشارکت ذیربطان در فاز دوم مشاوره‌ای پیرامون سند شاخص‌های یونسکو درباره جهان‌شمول بودن اینترنت..... ۱۰
- جدول ۶: چهار کلید اصلی زمینه‌های تمرکز سند شاخص‌های یونسکو درباره جهان‌شمول بودن اینترنت ۱۳
- جدول ۷: روابط بین کلیدهای اصلی مطالعه و اصول ROAM برای جهان‌شمولی اینترنت..... ۱۴
- جدول ۸: اولویت‌های کشورها برای موضوعات در چارچوب سند شاخص‌های یونسکو..... ۳۱
- جدول ۹: پیشنهادات برای توسعه چارچوب شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت یونسکو..... ۳۳

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱: مشاوره‌های بین‌المللی در خصوص موضوع اینترنت تا سال ۲۰۱۵ ۵
- شکل ۲: مشاوره‌های بین‌المللی پیرامون سند یونسکو درباره اینترنت در فاز سوم ۱۲
- شکل ۳: چارچوب ROAMX از شاخص‌های یونسکو ۱۵
- شکل ۴: نمایی از شش دسته شاخص جهان‌شمول بودن اینترنت (IPDC, ۲۰۱۸) ۱۸
- شکل ۵: شاخص‌های حقوق بشر - دسته‌بندی (R) ۱۹
- شکل ۶: شاخص‌های باز بودن - دسته‌بندی (O) ۲۲
- شکل ۷: شاخص‌های دسترسی همگانی - دسته‌بندی (A) ۲۵
- شکل ۸: شاخص‌های مشارکت چندذی‌ربطی - دسته‌بندی (M) ۲۸
- شکل ۹: شاخص‌های ترکیبی - دسته‌بندی (X) ۲۹
- شکل ۱۰: بازنمایی تکرار واژگان در سند جهان‌شمولی اینترنت ۳۹
- شکل ۱۱: مدل مفهومی بسط یافته شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت ۴۶

مقدمه

مoez چاکچوک^۱ دستیار مدیرکل اطلاعات و ارتباطات یونسکو ضرورت ایجاد سند شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت را در موارد زیر عنوان می‌کند:

- برای به دست آوردن درک عمیق‌تر از پیچیدگی‌های محیط دیجیتالی
- ایجاد نقشه‌ای برای اینترنت
- اندازه‌گیری میزان انطباق اینترنت با حقوق بشر
- ارزیابی باز بودن و قابلیت دسترسی اینترنت
- ارزیابی دخالت بازیگران و جوامع مختلف در حکمرانی اینترنت

سازمان یونسکو در وبسایت خود تصریح می‌کند که «اینترنت بسیار فراتر از زیرساخت و کاربرد است. اینترنت شبکه‌ای از تعاملات و روابط اقتصادی و اجتماعی است و قابلیت بسیاری برای برآورده کردن حقوق و توانمندساختن افراد و جوامع دارد و همچنین، می‌تواند توسعه پایدار را تسهیل کند».^۲ در سند شاخص‌های یونسکو برای جهان‌شمول بودن اینترنت، علاوه بر نکات فوق چنین آمده است: «اینترنت همچنین چالش‌هایی را برای هنجارهای تثبیت‌شده پدید می‌آورد که تأثیراتی هم مثبت و هم منفی بر پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و توسعه‌ای دارند ... این تأثیرات همگی به دستور کار یونسکو مرتبط‌اند و بخشی از محیط پیچیده اینترنت به شمار می‌آیند که می‌توان آن را از طریق منشور جهان‌شمول بودن اینترنت به نحوی سودمند مورد کاوش قرار داد و بهبود بخشید. این مفهوم چشم‌اندازی را ترسیم می‌کند که چهار اصل را به‌عنوان ستون‌های کلیدی رشد و تطور اینترنت برجسته می‌سازد و اشاره می‌کند که باید این ستون‌ها را تقویت کرد تا اینترنت حضور گسترده‌تری در امور انسانی پیدا کند.» (IPDC, 2018, 1). بدین ترتیب، می‌بینیم که بحث درباره اینترنت از موضوعی صرفاً فنی فراتر می‌رود و به جنبه‌های اجتماعی و اقتصادی آن توجه نشان داده می‌شود. این توجه خود را در اصول چهارگانه جهان‌شمول بودن اینترنت و همچنین در شاخص‌های این مفهوم نشان می‌دهد که در ادامه به آن‌ها خواهیم پرداخت.

۱- تاریخچه و تحولات شکل‌گیری سند شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت

یونسکو برای ایجاد صلح و توسعه پایدار در جهان از طریق آموزش، علوم، فرهنگ و ارتباطات تلاش می‌کند. یونسکو همچنین یک آژانس تخصصی در سازمان ملل متحد است که به ترویج آزادی بیان و حقوق مرتبط با آن می‌پردازد. شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت به دستور یونسکو برای "ترویج جریان آزاد اندیشه‌های کلمه و تصویر"^۳ و ساخت فراگیر جوامع دانش‌مدار مرتبط است. این منبع جدید و منحصر به فرد می‌تواند نقش اینترنت

^۱ Moez Chakchouk

^۲ <https://en.unesco.org/internetuniversality/about>

^۳ Promote The Free Flow Of Ideas By Word And Image

در دستیابی به اهداف توسعه پایدار سازمان ملل متحد در سال ۲۰۳۰ را تقویت کند. یونسکو در سال ۲۰۱۳ شروع به گسترش مفهوم و رویکرد شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت نمود. پس از آن این چارچوب برای کمک به عملیاتی‌شدن مفهوم «جهان‌شمولی اینترنت» در اجلاس عمومی سال ۲۰۱۵ یونسکو به تصویب رسید. در بین سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۱۷ نیز توسعه شاخص‌ها، آزمون میدانی و مشاوره در سراسر جهان صورت پذیرفت. چارچوب این سند با فعال کردن یک ارزیابی عملی از اینترنت به منظور پیروی از اصول ROAM که حامی یک اینترنت مبتنی بر حقوق بشر بوده که برای همه باز و قابل دسترسی است و توسط مشارکت گروه‌های چندذیربطی پرورش می‌یابد. شاخص‌ها از طریق مشاوره جهانی، نوآورانه، باز و فراگیر چندذیربطی به صورت آنلاین و آفلاین توسعه داده شد. از مارس ۲۰۱۷ تا سپتامبر سال ۲۰۱۸، ۴۶ رویداد مشاوره‌ای در ۳۶ کشور برگزار شد که دربرگیرنده تمامی مناطق جهان است. تعداد ۶۶ کشور عضو به شرح و بسط این شاخص‌ها کمک نموده‌اند. بیش از ۳۰۰ اظهارنظر ارسالی نیز در یک پلتفرم اختصاصی دریافت شد. در مجموع، بیش از ۲۰۰۰ کارشناس با یونسکو در توسعه شاخص‌های اینترنت مرتبط بوده و مشغول فعالیت هستند. در ماه ژوئیه سال ۲۰۱۸، این سند در قطعنامه شورای حقوق بشر سازمان ملل به منظور ارتقاء، حفاظت و بهره‌مندی از حقوق بشر بر روی اینترنت به صورت برجسته مطرح شد. شاخص‌ها در نوامبر ۲۰۱۸ در جلسه سی و یکم شورای بین دولتی یونسکو در برنامه بین‌المللی برای توسعه ارتباطات (IPDC) به رسمیت شناخته شد. IPDC از چارچوب شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت استقبال کرد و تأیید نمود که استفاده از این ابزار به صورت داوطلبانه به عنوان یک منبع مفید موجود برای کشورهای عضو است. در فرآیند مشاوره به توسعه این شاخص گروه‌های زیر نقش برجسته‌ای را ایفا نمودند:

- پادشاهی سوئد
 - جامعه اینترنتی (ISOC)
 - شرکت اینترنتی برای نام‌ها و شماره‌های واگذار شده (ICANN)
 - مرکز اطلاعات شبکه برزیل (NIC.br)
 - در امریکای لاتین و کارائیب مرکز اطلاعات شبکه (LACNIC)
- یونسکو اظهار امیدواری نموده است که شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت در راستای موارد زیر به جامعه جهانی کمک خواهد نمود:

- برای تقویت ارزش‌های اینترنت جهانی
 - احترام به حقوق بشر
 - آزادی بیان
 - حریم خصوصی و حق مشارکت در زندگی عمومی
- همچنین یونسکو تأکید نموده است که اینترنت باید یک فناوری شفاف، بی‌طرف، در دسترس و مقرون به صرفه برای همه باشد. مردم را به هم متصل سازد، فراگیر و پذیرای تنوع باشد. همچنین، افراد از همه سنین، نژاد، جنسیت، فرهنگ‌ها و زمینه‌های اجتماعی در آن حضور داشته باشند. اینترنت یک نیاز اساسی برای رسیدن به توسعه پایدار است.

۱-۱- مطالعات یونسکو در خصوص اینترنت تا سال ۲۰۱۵

قبل از سال ۲۰۱۴، یونسکو به‌طور فعال در تمام زمینه‌های مرتبط با اینترنت تحت قیومیت خود به‌ویژه از طریق پیشبرد مفهوم جامعه دانش‌مدار در اجلاس جهانی جامعه اطلاعاتی (۲۰۰۳ و ۲۰۰۵) و در حاکمیت اینترنت درگیر بوده است. کشورهای عضو این سازمان، مواردی را به شرح زیر به تصویب رسانده‌اند:

- چندزبانگی و دسترسی جهانی به فضای مجازی (۲۰۰۳)
- مشارکت چندذیربطی در بحث‌های مربوط به اینترنت (۲۰۱۱، ۲۰۱۳)
- حفاظت آنلاین حقوق بشر (۲۰۱۳)

مشاوره‌های برگزارشده در خصوص مطالعه‌ی اینترنت

در آوریل و می سال ۲۰۱۴، دبیرخانه یونسکو مشاوره‌ای با حضور کشورهای عضو از طریق جلساتی با هر یک از شش گروه رأی‌گیری منطقه‌ای و همچنین اتحادیه اروپا، G77 به نمایندگی از ائتلاف ۱۳۴ کشور در حال توسعه و چین برگزار کرد. همچنین جلساتی در پاریس در کنار اجلاس بین‌المللی روز جهانی آزادی مطبوعات برگزار شد:

- گروه مشورتی چندذیربطی IGF
 - هشتمین شورای بین دولتی اطلاعات برای همه برنامه‌ها^۱
 - بیست و نهمین جلسه شورای بین دولتی برنامه بین‌المللی برای توسعه ارتباطات^۲
- یونسکو همچنین جلسات مشاوره‌ای خود را در تعدادی از وقایع خارجی برگزار نمود: نشست ائتلاف آزادی آنلاین^۳ (تالین، استونی)، انجمن اینترنت استکهلم^۴ (سوئد)، نشست اتحادیه اعضای پیشرو ارتباطات^۵ (بارسلونا، اسپانیا)، نشست مشارکت چندذیربطی جهانی در آینده حکمرانی اینترنت^۶ در برزیل، هفتمین نشست یورو دیگ^۷ (برلین، آلمان)، افتتاحیه اجلاس مرکزی ظرفیت امنیت سایبری جهانی^۸ (آکسفورد، انگلیس)، رویداد سطح بالای WSIS + 10 (ژنو، سوئیس) و انجمن رسانه‌ای دویچه وله^۹ (بن، آلمان).
- در ماه ژوئیه سال ۲۰۱۴، یونسکو فاز دوم فرآیند زمانی مشاوره‌ای خود را آغاز نمود که در این مرحله دعوت‌نامه‌هایی را برای پاسخ به پرسشنامه آنلاین به بیش از ۳۰۰ سازمان به نمایندگی از جامعه مدنی، آکادمی‌ها، بخش خصوصی، جامعه فنی و سازمان‌های بین‌دولتی ارسال نمود. پرسشنامه شامل ۳۰ سؤال، میان چهار حوزه از مطالعه (دسترسی، آزادی بیان، حریم خصوصی و اخلاق)، تم‌های Cross-Cutting و گزینه‌ها

^۱ the 8th Intergovernmental Council of the Information for All Programme

^۲ the 29th meeting of the Intergovernmental Council of the International Programme for the Development of Communication

^۳ Freedom Online Coalition Meeting

^۴ Stockholm Internet Forum

^۵ Association For Progressive Communications Members' Meeting

^۶ The Global Multistakeholder Meeting On The Future Of Internet Governance

^۷ 7th Eurodig

^۸ Inaugural Global Cyber Security Capacity Centre Conference

^۹ The Deutsche Welle Media Forum

برای اقدامات آینده بود. یونسکو در مجموع تا سال ۲۰۱۵ نسبت به پرسشنامه خود حدود ۲۰۰ پاسخ دریافت کرد، از جمله ۹۵ پاسخ از طریق مشاوره وبسایت یونسکو و ۱۰۲ پاسخ از طریق یک مشاوره منطقه‌ای در آمریکای لاتین. ۹۵ پاسخ به پرسشنامه از طریق وبسایت یونسکو شامل ارسالی از افراد مربوط به جامعه فنی، بخش خصوصی، جامعه مدنی، آکادمی‌ها، کشورهای عضو سازمان‌های بین‌المللی می‌شود و گستردگی آن شامل هر یک از پنج منطقه (آفریقا، کشورهای عربی، آسیا و اقیانوسیه، اروپا و شمال آمریکا و آمریکای لاتین و کارائیب) می‌گردد.

جدول ۱: مشارکت ذیربطان در خصوص مطالعه اینترنت تا سال ۲۰۱۵

تعداد	اسم	
۴۲	✓ انجمن پیشرو (APC) ✓ AccessNow.org ✓ ائتلاف جاست نت (JNC) ✓ Article19 ✓ حقوق دیجیتال اروپا (EURi) ✓ DotConnectAfrica ✓ انجمن شرکت‌های موسیقی مستقل (IMPALA) ✓ انجمن D'Vignon ✓ حقوق بشر در چین ✓ Hivos بین‌المللی ✓ Africaninternetrights.Org ✓ مؤسسه Destrée و همچنین تعدادی از افراد	جامعه مدنی و سازمان‌های غیردولتی به‌علاوه کاربران شخصی
۲۷	مرکز آفریقایی برتری برای اخلاق اطلاعات (ACEIE) و ۲۶ دانشگاه و کارشناسان فردی از همه قاره‌ها	آکادمی‌ها
۳	مایکروسافت؛ شرکت والت دیزنی ^۱ و یک فرد	بخش خصوصی
۲	شرکت اینترنتی آیکن (ICANN) و انجمن اینترنتی یمن چپتر (ISOC)	انجمن فنی
۵	✓ شورای اروپا (COE) ✓ دفتر کمیسیونر عالی حقوق بشر (OHCHR) ✓ اتحادیه بین‌المللی مخابرات (ITU) ✓ فدراسیون بین‌المللی کتابخانه‌ها و مؤسسات (IFLA) ✓ اتحادیه رادیو تلویزیون اروپا	سازمان‌های بین‌المللی
۱۴	بروندی، کنیا، انگلستان، لبنان، عمان، سیرالئون، مکزیک، سوئیس، اتریش و کشورهای اسکاندیناوی (دانمارک، فنلاند، ایسلند، نروژ و سوئد)	دولت‌ها
۳	کارشناس کمیته ارتباطات و اطلاعات کمیسیون آلمانی برای یونسکو دو شخص دیگر.	دیگران
۹۵		

توزیع جغرافیایی پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه مطالعه اینترنت به‌صورت زیر می‌باشد:

^۱ Walt Disney

جدول ۲: توزیع جغرافیایی پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه مطالعه اینترنت تا قبل از سال ۲۰۱۵

منطقه شرکت‌کنندگان	تعداد	درصد (حدود)
آفریقا	۱۹	۲۰
کشورهای عربی	۵	۵,۵
آسیا و اقیانوسیه	۹	۹
اروپا و آمریکای شمالی	۴۳	۴۵
آمریکا لاتین و کارائیب	۸	۸,۵
دیگر (جهانی)	۱۱	۱۲
جمع	۹۵	۱۰۰

تعداد ۱۰۲ پرسشنامه نیز از طریق یک مشاوره منطقه‌ای در آمریکای لاتین تکمیل شد. شرکت‌کنندگان از کشورهای آرژانتین، برزیل، بولیوی، کانادا، شیلی، کلمبیا، کاستاریکا، اکوادور، آمریکا، السالوادور، اسپانیا، گواتمالا، هندوراس، مکزیک، نیکاراگوئه، پاراگوئه، پرو، جمهوری دومینیکن، اروگوئه و ونزوئلا بودند. از زیربطان مشارکت‌کننده، ۳۲ درصد از جامعه مدنی و سازمان‌های غیردولتی، ۳۷ درصد از دانشگاه‌ها، ۳ درصد از بخش خصوصی، ۱ درصد از جامعه فنی، ۳ درصد از سازمان‌های بین‌المللی، ۴ درصد از دولت‌ها و ۱۹ درصد کاربران فردی بودند. از دیگر مشاوره‌های بین‌المللی نیز می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

شکل ۱: مشاوره‌های بین‌المللی در خصوص موضوع اینترنت تا سال ۲۰۱۵

- 89^۱ (IETF) - مارس ۲۰۱۴، لندن
- گفتگوی زیربطان پیشرو در پایداری الکترونیکی جهانی^۲ "حقوق بشر و بخش ICT" (ژوئن ۲۰۱۴، هلسینکی)

^۱ Internet Engineering Task Force

^۲ The Global E-Sustainability Initiative Stakeholder Dialogue

- نشست سالانه انجمن بین‌المللی محققان رسانه و ارتباطات^۱ (جولای ۲۰۱۴، حیدرآباد، هند)
- بیست و هفتمین جلسه اختصاصی شورای حقوق بشر در مورد حق حریم خصوصی در عصر دیجیتال (سپتامبر ۲۰۱۴، ژنو)
- نهمین نشست IGF (سپتامبر سال ۲۰۱۴، استانبول)
- نشست شورای کارشناسی اروپا در مورد آزادی اینترنت^۲ (اکتبر ۲۰۱۴، استراسبورگ)
- اجلاس اینترنت ژنو (اکتبر ۲۰۱۴، ژنو)
- انجمن سازمان ملل متحد در مورد حقوق بشر و کسب‌وکار (دسامبر ۲۰۱۴، ژنو)
- اجلاس سران برلین در فضای مجازی^۳ (دسامبر ۲۰۱۴، برلین)

۱-۲- روند شکل‌گیری سند شاخص‌های جهان شمولی اینترنت (۲۰۱۵) الی (۲۰۱۸)

یونسکو یک هیئت مشورتی چندذیربطی متشکل از پانزده کارشناس بین‌المللی را منصوب نمود تا در جنبه‌های مختلف اینترنت، از مناطق مختلف و جوامع ذربطان، به اجرای این پروژه کمک کنند. بخشی از پشتیبانی و مشاوره اضافی توسط مؤسسه یونسکو برای آمار ارائه شده است. بخشی از مشاوره نیز از طریق سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) دریافت شد.

جدول ۳: هیئت مشورتی چندذیربطی یونسکو در خصوص اینترنت

کارشناسان	سازمان	گروه ذی‌ربط	منطقه
الکساندرین پیرلو ده کوربیون ^۴	حفظ حریم خصوصی بین‌المللی	سازمان غیردولتی	بین‌المللی
آندره کالدرارو ^۵	مرکز اینترنت و سیاست‌های جهانی (CIGP)، دانشگاه کاردیف	آکادمی	اروپا
دمی گتشکو ^۶	کمیته راهبری اینترنت برزیل (CGI.br)	جامعه فنی و بدنه ذیربطان	آمریکا لاتین و کارائیب
التر رونچی ^۷	سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD)	بین دولتی	بین‌المللی

^۱ The International Association Of Media And Communication Researchers Annual Meeting

^۲ The Council Of Europe Expert Meeting On Internet Freedom

^۳ The Berlin Summit On Cyberspace

^۴ Alexandrine Pirlot de Corbion

^۵ Andrea Calderaro

^۶ Demi Getschko

^۷ Elettra Ronchi

آفریقا	بدنه ذیربطان	کیکتانت ^۲	گریس گیتاگا ^۱
بین‌المللی	بین دولتی	صندوق کودکان سازمان ملل (یونیسف)	یاسمینا برن ^۳
بین‌المللی	سازمان غیردولتی	ابتکار شبکه جهانی (GNI)	جیسون پیلمیر ^۴
غرب اروپا و آمریکا شمالی	آکادمی	مرکز تحقیقات علوم اجتماعی برلین (WZB)	ژینت هافمن ^۵
غرب اروپا و آمریکا شمالی	آکادمی	مرکز تحقیقات علوم اجتماعی برلین (WZB)	جولیا پوله ^۶
آسیا و اقیانوسیه	آکادمی	مایکا ^۸	مانیشا پاتاک-شلات ^۷
آسیا و اقیانوسیه	بخش خصوصی	مرکز قانون آزادی نرم‌افزار	میشی چادری ^۹
بین‌المللی	بین‌دولتی	کمیسیون اجتماعی و اقتصادی سازمان ملل متحد برای غرب آسیا (ESCWA)	نیبال لیبی ^{۱۰}
اروپا	آکادمی	مدرسه علوم سیاسی و اقتصاد لندن (LSE)	سونیا لوینگستن ^{۱۱}
بین‌المللی	سازمان غیردولتی	فدراسیون بین‌المللی انجمن‌ها و مؤسسات کتابداری (IFLA)	استفان وایبر ^{۱۲}
بین‌المللی	سازمان غیرانتفاعی	آیکن	تارک کامل ^{۱۳}

به‌عنوان بخشی از روش اصلی برای توسعه شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت، یونسکو مجموعه‌ای از مباحثه‌های چهره به چهره و اجلاس‌هایی را در رویدادهای بین‌المللی، منطقه‌ای و ملی برگزار کرده است. در این راستا مشاورانی از بخش‌های مختلف برای تبلیغ عمومی این پروژه، شامل خبرگان برجسته و پیشرو منطقه‌ای برای تعامل با ذیربطان مختلف از کشورهای عضو، سازمان‌های بین‌المللی، جامعه فنی، بخش خصوصی، جامعه مدنی و سازمان‌های مردم‌نهاد، جامعه حرفه‌ای و کارشناسان حقوقی و اینترنت، دانشمندان

¹ Grace Githaiga

² KICTANet

³ Jasmina Byrne

⁴ Jason Pielemeier

⁵ Jeanette Hofmann

⁶ Julia Pohle

⁷ Manisha Pathak-Shelat

⁸ MICA

⁹ Mishi Choudhary

¹⁰ Nibal Idlebi

¹¹ Sonia Livingstone

¹² Stephen Wyber

¹³ Tarek Kamel

سیاسی، روزنامه‌نگاران و کارشناسان رسانه و جامعه دانشگاهی انتخاب شدند و پرسشنامه‌ای به آن‌ها ارسال شد و پاسخ‌های دریافت شده تأثیر مهمی در این پروژه داشته و پیشنهادهای ارزشمندی ارائه شد.

فاز اول مشاوره‌ای

فاز اول مشاوره‌ای با تم‌های گسترده‌ای از جهان‌شمولی اینترنت و راه‌هایی که ممکن است در یک چارچوب شاخصی قرار گیرد به دو صورت مشاوره فیزیکی و آنلاین آغاز شد. در طی فاز اول این پروژه (از مارس تا نوامبر ۲۰۱۷)، ۲۶ رویداد مشاوره‌ای فیزیکی در ۲۲ کشور از جمله آرژانتین، اتریش، بلژیک، چین، کلمبیا، استونی، فرانسه، آلمان، اندونزی، جامائیکا، اردن، کنیا، پاناما، پرو، پرتغال، روسیه، آفریقای جنوبی، سوئد، سوئیس، تایلند، امارات متحده عربی و ویتنام برگزار شد. همچنین برای دریافت مشاوره‌ها به صورت آنلاین نیز پلتفرم مشاوره آنلاین در شش زبان رسمی سازمان ملل متحد در انجمن WSIS در ۱۴ ژوئن ۲۰۱۷ راه‌اندازی شد و تا ۳۱ اکتبر ۲۰۱۷ ادامه پیدا کرد. در این فاز تعداد ۱۹۹ نظر مشاوره‌ای جذب شد.

جدول ۴: مشارکت ذیربطان در فاز اول مشاوره‌ای پیرامون سند شاخص‌های یونسکو درباره جهان‌شمول بودن

اینترنت

اسم	تعداد	
جامعه مدنی: ۴۸ نظر از اتحادیه اروپا، روسیه، ایالات متحده آمریکا (۳)، انگلستان، چین، چاد، الجزایر (۲)، سوئیس (۲)، پرو (۲)، نیجریه (۲)، بلغارستان، هلند، آرژانتین (۳)، بولیوی، کلمبیا، موریس، سریلانکا، برزیل، شیلی، کامرون (۴)، ونزوئلا، لیبی (۲)، فنلاند، مصر، پاکستان (۲)، اسرائیل/فلسطین، الجزایر، مکزیک (۲)، گامبیا، آفریقای جنوبی، کوبا، برزیل، افغانستان و ... نمونه: ✓ انجمن حکمرانی مناسب اینترنت^۱ و ACSIS - سوئیس ✓ حقوق دیجیتال اروپا (EDRi) - اتحادیه اروپا ✓ مرکز توسعه بین‌المللی^۲ - روسیه ✓ بنیاد مرز الکترونیک^۳، اینترنت مردم محور^۴ و Access Now - ایالات متحده آمریکا ✓ شرکای جهانی دیجیتال^۵ - انگلستان ✓ شهری انجمن باشگاه‌های یونسکو شهری پکن^۶ - چین کاربران شخصی: ۱۵ نظر از کشورهای لتونی، سریلانکا، کامبوج، آمریکا، آرژانتین، هند، آلمان، چین، جمهوری دومینیکن، جامائیکا، پاکستان	۷۰	جامعه مدنی و سازمان‌های غیردولتی به‌علاوه کاربران شخصی

^۱ Association for Proper Internet Governance

^۲ Center for International Promotion

^۳ Electronic Frontier Foundation

^۴ People Centered Internet

^۵ Global Partners Digital

^۶ Beijing Municipal UNESCO Clubs Association

		روزنامه‌نگاران / رسانه‌ها: ۷ نظر از کشورهای عراق، روسیه، نامیبیا، نپال و آفریقای جنوبی
آکادمی‌ها	۳۷	آفریقای جنوبی، عمان (۴)، جمهوری دومینیکن (۳)، ایتالیا (۲)، فلسطین، کانادا، انگلستان (۲)، برزیل (۴)، اسپانیا (۲)، ایالات‌متحده آمریکا، روسیه (۳)، اوگاندا، آلمان (۱)، مکزیک (۲)، ونزوئلا، اکوادور (۲)، پرو، ازبکستان، نیجریه (۲)، آندورا و ...
بخش خصوصی	۱۱	لتونی، ایران، نیجریه، یونان، الجزیره، آفریقا، اوگاندا، کلمبیا (۲)، فلسطین و عمان
انجمن فنی	۱۴	ANETIC ^۱ (نیجریه)، ITEMS (فرانسه)، انجمن اینترنتی سوئیس، دات کانکت آفریقا ^۲ (کنیا)، سوچا ^۳ (هند)، انجمن اینترنت گویان ^۴ ، انجمن مشاور مستقل السالوادور ^۵ ، فول سیستم ^۶ آرژانتین، بنیاد موزیلا آلمان، بیمارستان زنان و کودکان استان هوئی (چین)، ای کوالیت دات آی ای ^۷ استرالیا، نیک دات بی آر ^۸ برزیل
سازمان‌های بین‌المللی	۵	✓ CEPAL (شیلی) ✓ برنامه توسعه سازمان ملل (هند) ✓ سازمان بهداشت جهانی (WHO) - اقیانوس آرام جنوبی ✓ مؤسسه یونسکو برای فناوری اطلاعات در آموزش ^۹ (روسیه) ✓ ائتلاف آزادی آنلاین (آرژانتین، استرالیا، اتریش، کانادا، کاستاریکا، جمهوری چک، استونی، فنلاند، فرانسه، گرجستان، آلمان، غنا، ایرلند، ژاپن، کنیا، لتونی، لیتوانی، مالدیو، مکزیک، مولداوی، مغولستان، هلند، نیوزیلند، نروژ، لهستان، اسپانیا، سوئد، تونس، انگلستان، در ایالات‌متحده آمریکا).
دولت‌ها و بخش عمومی	۶۲	آلبانی، بلغارستان (۴)، بورکینافاسو، دانمارک، اکوادور، آلمان، انگلستان، جمهوری دومینیکن (۲)، مکزیک، کنیا، گینه، کلمبیا، ونزوئلا، سوریه، قطر، سوئد، روسیه، باربادوس، جمهوری رواندا، سومالی، اتریش، اسپانیا، وانواتو و ... دیگر بخش‌های عمومی و دولتی: شرکت رادیو فدرال نیجریه ^{۱۰} ؛ مؤسسه فدرال ارتباط از راه دور مکزیک ^{۱۱} ؛ شورای شفافیت شیلی ^{۱۲} ؛ دفتر کمیسیونر اطلاعات انگلستان ^{۱۳}
جمع	۱۹۹	

^۱ Association Nigérienne pour l'Emergence des TIC

^۲ DotConnectAfrica

^۳ Swecha

^۴ Internet Society Guyana Chapter

^۵ Internet Society Guyana Chapter

^۶ FULL SYSTEM

^۷ eQualit.ie

^۸ NIC.br/Cetic.br

^۹ UNESCO Institute for Information Technologies in Education

^{۱۰} Federal Radio Corporation Of Nigeria

^{۱۱} Instituto Federal de Telecomunicaciones

^{۱۲} Consejo para la Transparencia

^{۱۳} Information Commissioner's Office

این اولین مرحله از کار آماده‌سازی یک چارچوب پیش‌نویس شاخص و مجموعه‌ای از شاخص‌ها بود که در سند شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت تعیین‌شده و در دسامبر ۲۰۱۷ به‌صورت آنلاین و آفلاین منتشر شد.

فاز دوم مشاوره‌ای

در مرحله دوم این پروژه (از دسامبر سال ۲۰۱۷ تا می ۲۰۱۸)، ۱۵ رویداد مشاوره‌ای فیزیکی (از جمله چهار مجمع مشاوره‌ای منطقه) در ۱۳ کشور، از جمله برزیل، کانادا، مصر، فرانسه، غنا، ایتالیا، پرو، سریلانکا، سوئیس، تایلند، تونس، بریتانیا و ایالات‌متحده برگزار شد. فرآیند مشاوره‌ای دوم به‌صورت آنلاین از یک دسامبر ۲۰۱۷ تا ۱۵ مارس ۲۰۱۸ برگزار شد. این مرحله، نظر مشاوره‌ای همه ذیربطان را برای پاسخ به چارچوب سند و پیش‌نویس شاخص‌ها در برمی‌گرفت. همانند مرحله اول، مرحله دوم نیز از یک پلتفرم مشاوره آنلاین در شش زبان رسمی استفاده شد. در این فاز تعداد ۱۳۸ نظر مشاوره‌ای جذب شد.

جدول ۵: مشارکت ذیربطان در فاز دوم مشاوره‌ای پیرامون سند شاخص‌های یونسکو درباره جهان‌شمول بودن اینترنت

تعداد	اسم
۴۲	جامعه مدنی: ۲۹ نظر از اتحادیه اروپا، انگلستان (۲)، ایالات‌متحده آمریکا (۵)، روسیه، نیجریه، مکزیک (۳)، مکزیک، هند، اروگوئه، لبنان، عربستان سعودی، برزیل، کلمبیا، آفریقای جنوبی، بولیوی، بلژیک، هلند، اکوادور، هند و ... نمونه: ✓ حقوق دیجیتال اروپا (EDRi) - اتحادیه اروپا ✓ مدیا لایر^۱ - روسیه ✓ انجمن ارتباطات پیشرو^۲ (APC)، ابتکار شبکه جهانی^۳، بنیاد مرز الکترونیک^۴، بنیاد ویکی مدیا^۵، مرکز دموکراسی و فن‌آوری^۶ و مرکز اطلاعات امنیتی الکترونیک^۷ - ایالات‌متحده آمریکا ✓ مشاوران آنتلوپ^۸ و شرکای جهانی دیجیتال^۹ - انگلستان کاربران شخصی: ۱۰ نظر از کشورهای نیوزلند، آرژانتین، آلمان، انگلستان، مجارستان، آفریقای جنوبی، هند، فرانسه، ایالات‌متحده آمریکا روزنامه‌نگاران / رسانه‌ها: ۳ نظر از کشورهای فلسطین، روسیه و هند
	جامعه مدنی و سازمان‌های غیردولتی به‌علاوه کاربران شخصی

¹ Media Lawyer

² Association for Progressive Communications (APC)

³ Global Network Initiative

⁴ Electronic Frontier Foundation

⁵ Wikimedia Foundation

⁶ Center for Democracy and Technology

⁷ Electronic Privacy Information Center

⁸ Antelope Consulting

⁹ Global Partners Digital

آکادمی‌ها	۲۱	امارات متحده عربی، انگلستان (۳)، ترکیه، استرالیا، آلمان، ایالات متحده آمریکا (۲)، روسیه (۲)، مجارستان، هلند، اکوادور، ایتالیا، مصر، بلژیک، لبنان، سوئیس، کانادا، تونس، قزاقستان، فلسطین و هند
بخش خصوصی	۶	انگلستان (۲)، هندوراس، برزیل، کوبا و مراکش
انجمن فنی	۶	انجینیر استیودنت ^۱ لبنان، مرکز اطلاعات شبکه (NIC) آرژانتین، بانک توسعه آسیا ^۲ (کامبوج)، IGF عرب (تونس)، جوانان IGF سودان جنوبی ^۳ و ITEMS (فرانسه)
سازمان‌های بین‌المللی	۱۰	✓ ۲ نظر از یونسکو ✓ نماینده عمان در شورای IFAP (یونسکو) ✓ یونیسف ✓ شورای اروپا، واحد حفاظت از داده‌ها ^۴ ✓ شورای اروپا، بخش رسانه و اینترنت، واحد حفاظت از داده‌ها ^۵ ✓ بخش جرائم اینترنتی، انجمن اطلاعات و اداره جرائم، شورای اروپا ^۶ ✓ کتابخانه اسکندریه مصر ✓ ESCWA لبنان ✓ گروه ائتلاف آزادی آنلاین (کانادا، کاستاریکا، استونی، فنلاند، آلمان، هلند، نروژ، انگلستان و ایالات متحده آمریکا).
دولت‌ها و بخش عمومی	۵۳	ایالات متحده آمریکا، تونس (۳)، بحرین، هندوراس، هائیتی، فرانسه، کانادا، عمان (۲)، چین، لائوس، لتونی، موریس، کامرون، کاستاریکا، اسپانیا، کلمبیا، سنگاپور، ترینیداد و توباگو (۲)، قطر، سوئد (۲)، تانزانیا، باربادوس، بلغارستان، لهستان، هند، پاکستان، فلسطین، فنلاند، مکزیک، رومانی، دانمارک، عربستان سعودی (۲)، ترکیه برزیل، السالوادور و سریلانکا دیگر بخش‌های عمومی و دولتی: نظری دریافت نشد.
جمع	۱۳۸	

فاز سوم مشاوره‌ای

در طی فاز سوم پروژه (از ژوئن تا سپتامبر ۲۰۱۸)، پنج رویداد مشاوره‌ای در پنج کشور از جمله فرانسه، گرجستان، آلمان، غنا و ایالات متحده آمریکا برگزار شد:

^۱ Engineering Student

^۲ Asian Development Bank

^۳ Youth IGF South Sudan

^۴ Council of Europe, Data Protection Unit

^۵ Council of Europe, Media and Internet Division, Data Protection Unit

^۶ Cybercrime Division, Information Society and Action against Crime Directorate, Council of Europe

- یورو دیگ^۱ ۲۰۱۸- گرجستان: یونسکو پیش‌نویس دوم شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت را ارائه می‌دهد.
 - انجمن رسانه جهانی^۲- آلمان: یونسکو شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت را ارائه می‌دهد.
 - IAMCR 2018 در آمریکا: شاخص اینترنت یونسکو باید واقعیت‌های عملی را ارزیابی نماید- آکادمی‌ها
 - انجمن حکمرانی اینترنت^۳ ۲۰۱۸ فرانسه: یونسکو اینترنت باز و فراگیر را در انجمن حکمرانی اینترنت فرانسه ترویج می‌کند.
 - فیف آفریقا^۴ ۲۰۱۸ در غنا: یونسکو در فیف آفریقا ۲۰۱۸ از دسترسی به اطلاعات و شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت دفاع می‌کند.
- شکل ۲: مشاوره‌های بین‌المللی پیرامون سند شاخص‌های یونسکو درباره جهان‌شمول بودن اینترنت در فاز سوم

۲- چهار کلید اصلی زمینه‌های تمرکز سند

- با توجه به جلسات قبلی یونسکو و بحث‌های گسترده در خصوص اینترنت، در قطعنامه سال ۲۰۱۳ یونسکو چهار کلید اصلی برای پیشبرد یک اینترنت آزاد، جهانی و ایمن به صورت زیر مطرح می‌گردد:
- دسترسی آزاد به اطلاعات و دانش
 - آزادی بیان
 - حریم خصوصی
 - اخلاق

¹ EuroDIG 2018

² Global Media Forum

³ Forum sur la gouvernance de l'Internet

⁴ Forum on Internet Freedom in Africa 2018

جدول ۶: چهار کلید اصلی زمینه‌های تمرکز سند شاخص‌های یونسکو درباره جهان‌شمول بودن اینترنت

کلیدهای اصلی اینترنت	قطعات و شالوده هر زمینه از تمرکز
دسترسی آزاد به اطلاعات و دانش	دسترسی جهانی؛ توانایی جستجو دریافت اطلاعات آنلاین از جمله دانش علمی، بومی و سنتی؛ آزادی اطلاعات، ایجاد منابع باز دانش از جمله اینترنت باز و استانداردهای باز و دسترسی آزاد و در دسترس بودن داده‌ها؛ حفظ میراث دیجیتال؛ احترام به تنوع فرهنگی و زبانی مانند پرورش دسترسی به محتوای محلی در زبان قابل دسترس؛ آموزش باکیفیت برای همه از جمله آموزش مادام‌العمر و آموزش الکترونیکی؛ انتشار رسانه‌های جدید و سواد اطلاعاتی و مهارت‌ها و مشارکت اجتماعی آنلاین از جمله پرداختن به نابرابری‌ها مبتنی بر مهارت‌ها، آموزش، جنس، سن، نژاد، قومیت و دسترسی معلولین؛ و توسعه اتصال و مقرون به صرفه فناوری اطلاعات و ارتباطات از جمله تلفن همراه، اینترنت و زیرساخت باند پهن.
آزادی بیان	قابلیت بیان دیدگاه‌های مختلف از طریق اینترنت، وب و رسانه‌های دیجیتال مرتبط؛ حقوق مربوط به آزادی بیان در اینترنت، در خط متناسب با ماده ۱۹ اعلامیه حقوق بشر، از جمله آزادی مطبوعات و امنیت خبرنگاران، کاربران رسانه‌های اجتماعی و مدافعان حقوق بشر به عنوان یک پیش شرط برای آزادی رسانه‌ها، کثرت‌گرایی و استقلال ^۱ ؛ سیاست‌هایی که منجر به افزایش تبادل آزاد دیدگاه‌ها می‌گردد. چندزبانگی ^۲ و استفاده بیش از یک زبان برای برقراری ارتباط؛ درک کاربران از حقوق و مسئولیت‌های آزادی بیان آنلاین. فراگیر در مقابل بیان محدود؛ تنظیم مشارکت چندجانبه (مولتی استیک هولدر)، پرورش اجتماعی و خودتنظیمی ^۳ (کنترل رفتار، احساسات و افکار) آزادی بیان در فضای مجازی
حریم خصوصی	شیوه‌های اینترنت و سیاست‌هایی که به حق حریم خصوصی احترام بگذارد؛ ارتقاء باز بودن و شفافیت. به رسمیت شناختن این مهم که حریم خصوصی و حفاظت از آن زیربنای اعتماد به اینترنت است و سبب استفاده و دسترسی بیشتر به آن می‌گردد؛ و استفاده از ترتیبات چندجانبه برای آشتی دادن حریم خصوصی با دیگر حقوق بشر، از جمله آزادی بیان و یا امنیت عمومی.
اخلاق	جایگاه اخلاقی بر قصدگرایی اقدامات (خواسته یا ناخواسته) و همچنین نتایجی که دربردارد تمرکز می‌کند. استفاده از اینترنت می‌تواند هم نتایج مثبتی برجای بگذارد و هم می‌تواند با سوءاستفاده همراه گردد و یا منجر به نقض هنجارهای استاندارد، مانند آسیب‌رساندن به دیگران شود. این دسته در نظر می‌گیرد که آیا هنجارها، قوانین و رویه‌هایی که رفتار آنلاین را تحت تأثیر قرار می‌دهد بر اصول اخلاقی مبتنی بر حقوق بشر استوار است یا خیر. آیا برای حفاظت از آزادی و شأن و منزلت افراد در فضای مجازی و پیشبرد دسترسی، باز بودن، شمول و مشارکت چندجانبه در اینترنت هنجارها مجهز می‌باشند یا خیر. شیوه‌های اینترنت، قانون و سیاست را می‌توان در حساسیت به ملاحظات اخلاقی از جمله عدم تبعیض بر اساس جنسیت، سن یا معلولیت استوار ساخت. اخلاق می‌تواند نقش مهمی را در شکل دادن به شیوه‌ها و سیاست‌های در حال ظهور بازی نماید.

¹ Pluralism And Independence² Multi-Lingualism³ Self-Regulation

۳- روابط بین کلیدهای اصلی مطالعه و اصول ROAM برای جهان شمولی اینترنت

بین چهار اصل R-O-A-M و چهار زمینه (کلید اصلی) مطالعه یک ارتباط و تناظر برقرار است. با این حال تفاوتی که وجود دارد این است که اصول R-O-A-M یک چارچوب نظری را برای این مطالعه تشکیل می‌دهد، درحالی که کلیدهای اصلی نشان‌دهنده اهداف خاص تحقیق می‌باشد که در چارچوب R-O-A-M اعمال می‌شود. نتیجه این است که طیف وسیعی از گزینه‌های ممکن برای یونسکو به‌عنوان یک نتیجه از این تجزیه و تحلیل تنظیم شده است.

جدول ۷: روابط بین کلیدهای اصلی مطالعه و اصول ROAM برای جهان شمولی اینترنت

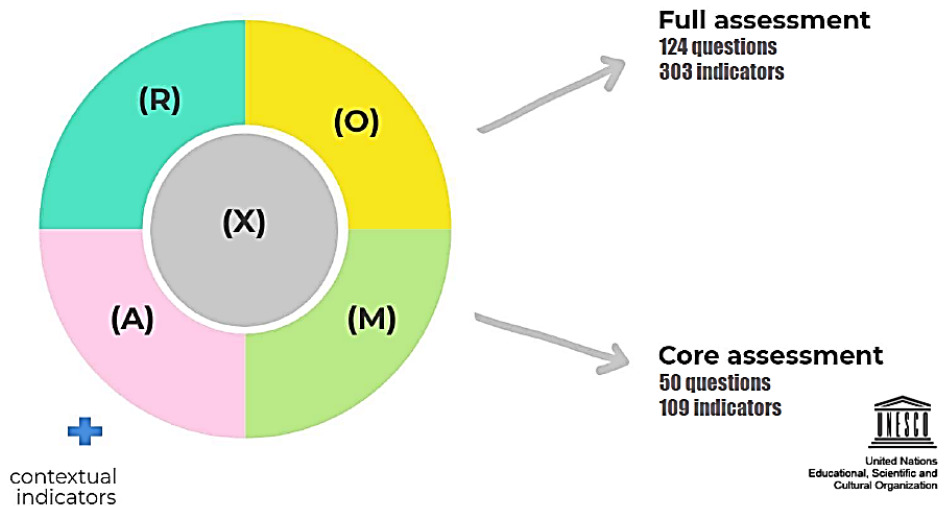
چارچوب نظری اصول ROAM				کلیدهای اصلی اینترنت
مشارکت چندذیربطی	در دسترس	باز بودن	مبتنی بر حقوق بشر	
اطلاعات و مهارت‌ها به‌طور گسترده‌ای توزیع شده، متمرکز نیست.	زیرساخت کافی نیست؛ مسائلی مانند زبان، معلولیت و غیره	ترویج باز بودن دسترسی بیشتر و یک نقش برای توزیع تخصص ایجاد می‌کند.	پایه‌ای برای توسعه جوامع دانش	دسترسی آزاد به اطلاعات و دانش
هر فردی دارای سهم همراه با بازیگران در سراسر جامعه، کسب و کار و صنعت، دولت و دانشگاه	آزادی بیان به توانایی شنیده شدن و درک کردن نیازمند است	به اشتراک گذاری به‌عنوان یک ارزش کلیدی آزادی بیان و گفتگوی بین فرهنگی	مردم باید به‌عنوان یک حق اساسی آزادی بیان را درک و برای بیان خود احساس امنیت داشته باشند.	آزادی بیان
فرآیندهای تعریف فضای خصوصی و عمومی توسط فرآیندهای مشارکت چندذیربطی پشتیبانی می‌شود.	استفاده از اینترنت متکی به یک سطح اعتماد در توانایی کنترل مجموعه، ذخیره‌سازی و استفاده از اطلاعات شخصی می‌باشد.	در منافع باز بودن، حفظ حریم خصوصی و حفاظت از اطلاعات شخصی باید با شفافیت متعادل شده باشد.	حریم خصوصی امنیت (حفظ و تأمین) یک حق است حتی زمانی که با حقوق دیگران در تقابل و تعادل است مانند امنیت عمومی	حریم خصوصی
نیاز به در بر گرفتن دیدگاه‌های کاربران گوناگون، دیدگاه اخلاقی متنوع از بازیگران متعدد	پتانسیل ICT برای تغییر تعاملات انسانی مستلزم انعکاس تفکر و اندیشه است.	باز بودن اینترنت شفافیت و پاسخگویی را قادر می‌سازد	اینترنت به‌عنوان یک ابزار مورد استفاده برای حمایت صلح و حقوق بشر	اخلاق

۴- چارچوب ROAMX از شاخص‌های یونسکو در ارتباط با جهان‌شمول بودن اینترنت

چارچوب نهایی IUI شامل ۳۰۳ شاخص، از جمله ۱۰۹ شاخص اصلی، تحت شش دسته، ۲۵ موضوع و ۱۲۴ پرسش (۵۰ پرسش کلیدی) تقسیم‌بندی شده است. به علاوه ۴ دسته‌بندی ROAM، ۷۹ شاخص Cross-Cutting برای رسیدگی به مسائل مربوط به برابری جنسیتی و نیازهای کودکان و جوانان، توسعه پایدار، اعتماد و امنیت و همچنین جنبه‌های قانونی و اخلاقی اینترنت در این سند مطرح می‌باشد.

شکل ۳: چارچوب ROAMX از شاخص‌های یونسکو

303 Internet Universality Indicators

با اندازه‌گیری نقش شاخص‌های برشی-مقاطع (عرضی-طولی) و قدرت تحول اینترنت و فناوری اطلاعات و ارتباطات، چارچوب شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت به‌وضوح به دستیابی به توسعه پایدار ۲۰۳۰ کمک می‌کند. به‌طور کلی اهداف این سند متناسب با توسعه پایدار در قالب موارد زیر می‌باشد:

- برآورد توسعه اینترنت
- ترویج گفتگو مبتنی بر شواهد در اطراف تغییر سیاست
- پرورش جهان‌شمولی اینترنت متناسب با استانداردهای بین‌المللی
- تمرکز بر جنسیت، کودکان / جوانان و افراد معلول
- در میان بسیاری از نقاط دیگر مربوط به کار یونسکو، این چارچوب (سند) موارد زیر را پوشش می‌دهد:
- دسترسی عموم به اطلاعات و آزادی‌های اساسی
- پایان دادن به فقر و مقابله با تغییرات آب و هوایی
- پیشبرد برابری جنسیتی

شاخص‌های اینترنت همچنین به ارزیابی طیف گسترده‌ای از مسائل مربوط به آزادی بیان و توسعه رسانه می‌پردازند.

چهار اصل کلیدی در جهان شمول بودن اینترنت به ترتیب زیر هستند:

- اینترنت باید مبتنی بر حقوق بشر^۱ (R) باشد،
- باید باز^۲ (O) باشد،
- برای همه قابل دسترسی^۳ (A) باشد،
- و باید آن را از طریق مشارکت مولتی استیک هولدر^۴ (M) پرورش داد.

اصل اول اینترنت را در سیاق گسترده تری جای می دهد که همچون نوعی قید عمل می کند: آنچه در اینترنت روی می دهد باید در چهارچوب حقوق بشر باشد. در ادامه به شاخص های اختصاصی این اصل اشاره می کنیم؛ اما روشن است که تنش های میان حقوق کنونی افراد در کشور و حقوق بشر به این زمینه نیز بسط پیدا می کنند. در این حالت، چالش هایی که به طور عمومی در زمینه حقوق بشر وجود دارد، در مورد دامنه و چگونگی فعالیت افراد در اینترنت مجدداً بروز پیدا می کنند. این موضوع به مطالعه حقوقی اختصاصی نیاز دارد. اصل دوم به باز بودن اینترنت اشاره دارد. ایده باز بودن پیوندهای گسترده ای با مباحث مربوط به آزادی عقیده و آزادی بیان در حقوق بشر دارد و بنابراین، از این حیث می توان آن را در چهارچوب مطالعه چالش های مربوط به حقوق بشر مورد بررسی قرار داد. علاوه بر این، بحث فیلترینگ به طور خاص اهمیت پیدا می کند. چراکه اصل باز بودن فیلترینگ را مقید می سازد. اصل سوم یعنی دسترسی همگانی را می توان نوعی فرصت تلقی کرد. دسترسی به این اینترنت فرصتی برای افراد در مناطق دورافتاده برای پرداختن به کسب و کارهای جدید و همچنین مشارکت در جامعه مدنی تلقی می شود. در عین حال، فراهم کردن این دسترسی به سرمایه گذاری های خاص هم از حیث زیرساخت فنی و هم از حیث تأمین امنیت و حریم خصوصی کاربران نیاز دارد. باین همه آنچه در این میان متمایز و جدید به نظر می رسد، اصل مشارکت چندذیربطی است. سابقه این اصل به اجلاس جهانی جامعه اطلاعاتی در تونس در سال ۲۰۰۵ بازمی گردد. (سلطانی ۱۳۹۶، ۱۶۱) در سند نهایی این اجلاس یعنی «دستور کار تونس برای جامعه اطلاعاتی»، به دفعات اشاره شده است که راهبری اینترنت باید به شیوه ای چندذیربطی یا با مشارکت چندذیربطی انجام گیرد.

آنری فان دی اسپوی در یک گزارش سیاستی که توسط یونسکو منتشر شده، ایده مشارکت چندذیربطی در حکمرانی اینترنت را می کاود. عنوان این گزارش چنین است: «چه می شد اگر همگان اینترنت را حکمرانی می کردند» (Spuy, 2017) طبق این گزارش، حکمرانی چندذیربطی رویکرد خاصی در حکمرانی است که در آن، ذیربطان به نحوی جمعی در شکل گیری تحولات و کاربردهای اینترنت مشارکت می کنند؛ به نحوی که علائق/منافع همه این ذیربطان و نه تنها یک یا چند قدرت اصلی در تصمیم گیری ها درباره اینترنت منعکس شوند. رویکرد چندذیربطی باید دارای خصوصیات زیر باشد:

- فراگیری: تمامی ذیربطان شناسایی شوند و مشارکت آن ها جلب شود.
- گوناگونی: ذیربطان با علائق/منافع گوناگون و اگر در تصمیم گیری ها حضور داشته باشند.

¹ Human Rights

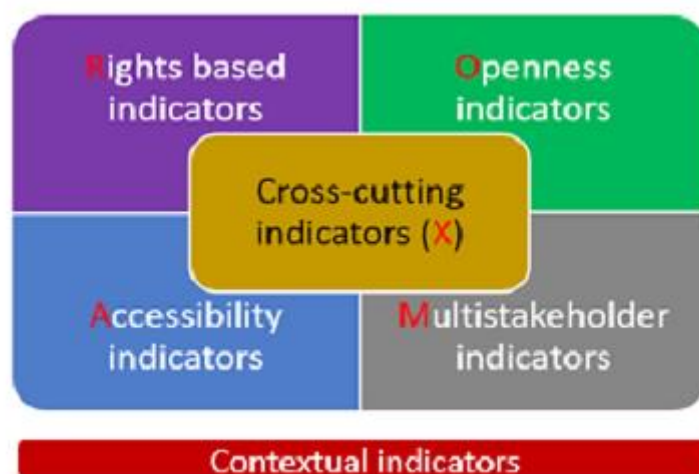
² Open

³ Accessible

⁴ Multistakeholder

- همکارانه بودن: مشارکت باید به گونه‌ای باشد که همکاری میان ذیربطان مختلف پدید آید.
 - شفافیت: سازوکارهای تصمیم‌گیری و نحوه رسیدن به نتایج باید شفاف باشد.
 - تساوی طلبانه بودن: ذیربطان مختلف باید از موقعیتی برابر برای مشارکت برخوردار باشند.
 - انعطاف‌پذیری: باید نسبت به ایده‌ها و شیوه‌های عمل مختلفی که پیشنهاد می‌شوند، انعطاف‌پذیر بود.
 - پاسخگویی و مشروعیت: تصمیمات نهایی باید مشروعیت داشته باشند و تصمیم‌گیران نسبت به تبعات آن‌ها پاسخگو باشند.
 - داشتن قدرت واکنش به تغییرات: باید رویکرد و شیوه راهبری با توجه به تغییرات در محیط یا در علائق/منافع ذیربطان به شکل مناسبی تغییر کند.
- اسپوی در پایان این گزارش، توصیه‌های زیر را برای اتخاذ رویکرد چندذیربطی مطرح می‌کند:
۱. سطح آگاهی از مزایای بالقوه رویکرد چندذیربطی افزایش یابد.
 ۲. رویکرد چندذیربطی را باید به‌طور خاص و متناسب با ملزومات و چالش‌های اختصاصی حکمرانی اینترنت طراحی و تنظیم کرد.
 ۳. هر یک از چالش‌های پیش رو در حکمرانی اینترنت را باید به نحوی روشن صورت‌بندی کرد و اهداف موردنظر را پیش از دست زدن به عمل به‌دقت تعریف کرد.
 ۴. ذیربطان مشروع را باید شناسایی کرد و آن‌ها را از ابتدا درگیر ساخت.
 ۵. شیوه‌های کاری باید شفاف و فراگیر باشند.
 ۶. مشارکت‌کنندگان باید از موضعی برابر وارد همکاری شوند.
 ۷. همکاری ذیربطان باید با پذیرش گوناگونی و تنوع دیدگاه‌ها همراه باشد.
 ۸. گوناگونی ذیربطان باید تنوع منطقه‌ای، زبانی و نیز تنوع در علائق/منافع را در برگیرد.
 ۹. اقداماتی باهدف تقویت پاسخگویی باید در فرایندهای کاری جای داده شوند.
 ۱۰. فرایندها و پیامدهای رویکرد چندذیربطی را باید به‌طور مداوم ارزیابی کرد.
 ۱۱. باید تحقیقات بیشتری با این هدف انجام گیرد که حکمرانی چندذیربطی نهادینه شود و پایدار گردد.
- همچنان‌که ذکر شد، IPDC پیش‌نویس شاخص‌های جهان‌شمول بودن اینترنت را در سال ۲۰۱۸ منتشر کرد. این شاخص‌ها چهار اصل مذکور را به سطحی عملیاتی می‌رسانند، به‌نحوی که وضعیت هر کشور در مورد آن‌ها قابل رصد و ارزیابی باشد. می‌توان سند مربوط به شاخص‌های مذکور را یکی از توسعه‌یافته‌ترین متون بین‌المللی در زمینه حکمرانی اینترنت دانست که از سطح ایده‌آل‌های کلی و مفاهیم پایه فراتر رفته و به سطحی عملیاتی رسیده است. به همین دلیل، در اینجا شاخص‌ها را به‌طور کامل ذکر خواهیم کرد.
- شاخص‌های جهان‌شمول بودن اینترنت در شش دسته تدوین شده است. دسته اول شاخص‌های زمینه‌ای هستند که وضعیت عمومی هر کشور را از نظر اقتصاد، جمعیت‌شناسی، توسعه، برابری، حکمرانی و توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات مشخص می‌کند. سپس، چهار دسته شاخص اختصاصی برای هر یک از چهار اصل پیش‌گفته تعیین شده و دسته نهایی نیز شاخص‌های ترکیبی است که هم‌زمان به دو یا چند اصل مرتبط‌اند. شکل زیر نمایی از این شش دسته شاخص را نشان می‌دهد:

شکل ۴: نمایی از شش دسته شاخص جهان شمول بودن اینترنت (IPDC، ۲۰۱۸)

فهرست شاخص‌ها به ترتیب زیر هستند:

۴-۱- شاخص‌های زمینه‌ای

الف: شاخص‌های اقتصادی

- سرانه درآمد ناخالص داخلی با در نظر گرفتن برابری قدرت خرید
- نرخ رشد درآمد ناخالص داخلی در ده سال اخیر
- سهم خدمات از تولید ناخالص داخلی

ب: شاخص‌های جمعیت‌شناختی

- جمعیت کشور و نرخ رشد آن
- امید به زندگی به تفکیک جنس
- سهم کودکان، نوجوانان، افراد در سن کار و سالمندان در جمعیت کشور
- تنوع زبانی
- میزان شهرنشینی

ج: شاخص‌های توسعه‌ای

- شاخص توسعه انسانی سازمان ملل
- متوسط سال‌های تحصیل و سهم گروه‌های سنی دوره ابتدایی، متوسطه و عالی تحصیلی به تفکیک جنس

- نرخ باسوادی به تفکیک جنس
- سهم جمعیت برخوردار از برق

د: شاخص‌های برابری

- ضریب جینی
- شاخص نابرابری جنسیتی

ه: شاخص‌های حکمرانی

- شاخص‌های جهانی حکمرانی
- شاخص حکومت قانون
- شاخص سهولت کسب‌وکار

و: شاخص‌های توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات

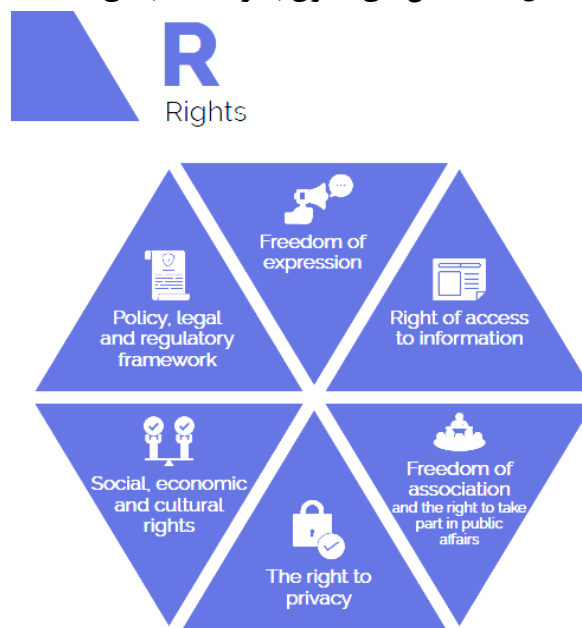
- شاخص توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات (اتحادیه بین‌المللی مخابرات)
- شاخص اتصال تلفن همراه
- شاخص آمادگی شبکه‌ای (مجمع جهانی اقتصاد)
- شاخص تجارت الکترونیک (آنکتاد)

همچنان‌که ذکر شد، این شاخص‌ها نشانگر وضعیت کلی کشور هستند و همه آن‌ها به‌صورت دوره‌ای توسط نهادهای بین‌المللی مختلفی مانند بانک جهانی، بخش‌های مختلف سازمان ملل و مجمع جهانی اقتصاد اندازه‌گیری می‌شوند. در مقابل، شاخص‌های مرتبط با اصول جهان‌شمول بودن اینترنت به‌صورت اختصاصی طراحی شده‌اند و در مورد بسیاری از آن‌ها، در حال حاضر اندازه‌گیری‌های دوره‌ای و نظام‌مندی در سطح جهان انجام نمی‌شود. در سند یونسکو، توضیحات و پیشنهادهایی درباره منابع اطلاعاتی و شیوه تعیین وضعیت کشورها در قبال هر شاخص ذکر شده که در اینجا به آن‌ها نمی‌پردازیم. چنانچه تصمیم گرفته شود که همه یا برخی از این شاخص‌ها مطالعه و/یا اندازه‌گیری شوند، توضیحات و پیشنهادهای مذکور می‌توانند مفید باشند.

۴-۲- شاخص‌های حقوق بشر-دسته‌بندی (R)

شاخص‌های مربوط به حقوق بشر به ترتیب زیر در شش مضمون جای می‌گیرند.

شکل ۵: شاخص‌های حقوق بشر -دسته‌بندی (R)

الف) چهارچوب سیاستی، حقوقی و مقرراتی^۱

- آیا چهارچوبی حقوقی برای بهره‌مندی از حقوق بشر و اعمال این حقوق وجود دارد که با توافقات، قوانین و استانداردهای بین‌المللی و نیز با حکومت قانون سازگاری داشته باشد؟
- آیا چهارچوبی حقوقی وجود دارد که این امر را بررسی کند که آیا حقوقی که افراد خارج از خط^۲ دارند، در حالت برخط^۳ نیز به صورت یکسان حفظ می‌شود؟
- آیا چهارچوبی حقوقی وجود دارد که از افراد در برابر نقض حقوقی که از استفاده یا سوءاستفاده از اینترنت ناشی می‌شود، محافظت کند؟
- آیا در صورتی که حقوق افراد به صورت برخط یا خارج از خط توسط کنشگران دولتی یا غیردولتی نقض شود، سازوکارهایی برای جبران خسارات وجود دارد؟
- آیا قضات و دیگر متخصصان حقوقی در زمینه مسائل مربوط به حقوق بشر و اینترنت آموزش دیده‌اند؟

ب) آزادی بیان^۴

- آیا آزادی بیان در قانون تضمین شده است و آیا در عمل و به طور گسترده رعایت می‌شود؟
- آیا محدودیت‌های آزادی بیان به صورت دقیق تعریف و شفاف تعریف شده‌اند و این محدودیت‌ها مطابق با توافق‌نامه‌ها، قوانین و استانداردهای بین‌المللی اجرا می‌شوند؟
- سانسور پیش و پس از انتشار در زمینه محتوای برخط تا چه اندازه اعمال می‌شود؟ مبنای اعمال سانسور چیست و شفافیت آن تا چه اندازه است؟
- قانون در چه شرایطی ارائه‌دهندگان خدمات برخط و مالکان شبکه‌های اجتماعی را مسئول محتوای منتشرشده یا محتوایی که کاربران به اشتراک می‌گذارند، می‌داند؟
- چه سهمی از مردم کشور محتوای برخط تولید می‌کنند؟
- آیا افراد، روزنامه‌نگاران و دیگر کنشگران در حوزه رسانه و اینترنت به دلیل انتشار محتواهای برخط در معرض بازداشت، تعقیب یا ارباب خودسرانه قرار می‌گیرند؟
- آیا افراد، روزنامه‌نگاران و دیگر کنشگران در حوزه رسانه و اینترنت برای پرهیز از آزار از جانب دولت یا دیگر کنشگران برخط به خودسانسوری دست می‌زنند؟

ج) حق دسترسی به اطلاعات^۵

- آیا حق دسترسی به اطلاعات در قانون تضمین شده و در عمل رعایت می‌شود؟
- آیا دولت دسترسی اینترنت را به طور کلی یا دسترسی به برخی خدمات برخط یا وبسایت‌ها را فیلتر یا مسدود می‌کند؟ این اقدام بر چه مبنایی و با چه درجه‌ای از شفافیت انجام می‌گیرد؟

^۱ Policy, Legal and Regulatory Framework^۲ offline^۳ online^۴ Freedom of Expression^۵ Right of Access to Information

- آیا گستره‌ای متنوع از منابع خبری و دیدگاه‌های واگرا درباره موضوعاتی که اهمیت جمعی دارند به‌صورت برخط در دسترس است؟
- آیا افراد، روزنامه‌نگاران و دیگر کنشگران در حوزه رسانه و اینترنت به دلیل انتشار محتواهای برخط در معرض بازداشت، تعقیب یا ارباب خودسرانه قرار می‌گیرند؟
- (د) آزادی تجمع و حقوق مشارکت در امور عمومی^۱
 - آیا حق تجمع در قانون تضمین‌شده و در عمل رعایت می‌شود؟
 - آیا سازمان‌های غیردولتی می‌توانند آزادانه به‌صورت برخط شکل بگیرند؟
 - آیا سیاست‌هایی دولتی در زمینه دولت الکترونیک و/یا مشارکت الکترونیک وجود دارد که مشارکت در فرایندهای دولتی و عمومی را تشویق کند؟
 - آیا وبسایت‌ها یا اپلیکشن‌های دولتی وجود دارند که افراد را قادر سازند به‌صورت برخط یا خارج از خط به نحوی ایمن در گستره‌ای از فعالیت‌های دولت الکترونیک مشارکت کنند؟
- (ه) حریم خصوصی و هرچه مرتبط به آن است^۲
 - آیا حق حریم شخصی در قانون تضمین‌شده و در عمل رعایت می‌شود؟
 - آیا محافظت از داده‌های شخصی در برابر دولت، کسب‌وکارها و دیگر سازمان‌ها در قانون تضمین‌شده و در عمل رعایت می‌شود؟
 - آیا قدرت نهادهای اعمال‌کننده قوانین برای مداخله قانونی در داده‌های کاربران متناسب و محدود به شرایطی است که با توافق‌نامه‌ها، قوانین و استانداردهای بین‌المللی سازگار باشد؟
 - آیا الزامات مربوط به تعیین هویت و ثبت‌نام از جمله برای ثبت‌نام خطوط تلفن و استفاده از اینترنت متناسب و محدود به شرایطی است که با توافق‌نامه‌ها، قوانین و استانداردهای بین‌المللی سازگار باشد؟
 - آیا امکان رمزنگاری داده‌ها و حریم شخصی افراد در محیط‌های آنلاین در قانون و در عمل به‌نحوی که با توافق‌نامه‌ها، قوانین و استانداردهای بین‌المللی سازگار باشد، رعایت می‌شود؟
 - آیا افراد حق قانونی دارند تا هویت خود را در محیط‌های آنلاین حفظ کنند و اطلاعات مربوط به خود را مدیریت یا تصحیح کنند به‌نحوی که حقوق آن‌ها در زمینه حریم شخصی مطابق با بند ۱۷ پیمان بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی (ICCPR) حفظ شود؟
 - آیا الزامات دولت برای ارائه اطلاعات کاربران کسب‌وکارهای اینترنتی به نهادهای دولتی متناسب و محدود به شرایطی است که با توافق‌نامه‌ها، قوانین و استانداردهای بین‌المللی سازگار باشد؟
 - آیا ملزومات مربوط به مکان و دوره نگهداری داده‌ها با استانداردهای بین‌المللی حفاظت از داده‌ها و ملزومات مشروع اعمال قوانین سازگاری دارد؟
- (و) حقوق اقتصادی، اجتماعی و حقوق فرهنگی^۳

^۱ Freedom of Association and the Right to take part in the Conduct of Public Affairs

^۲ The Right to Privacy

^۳ Social, Economic and Cultural Rights

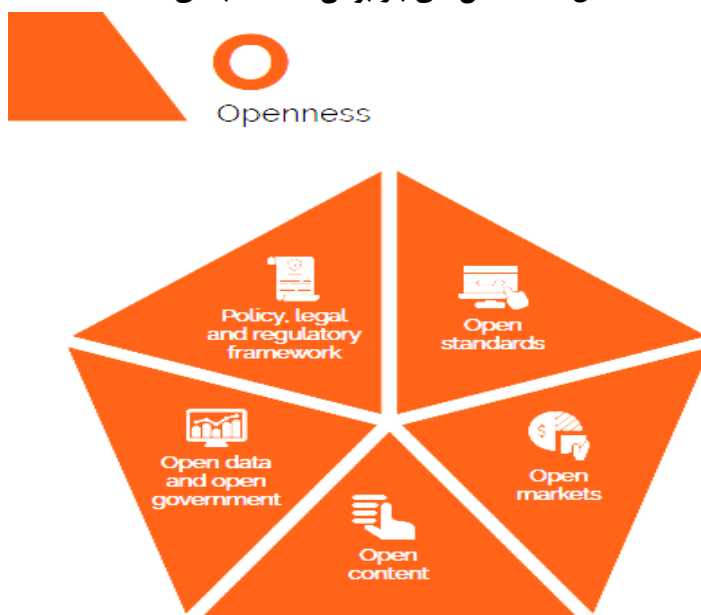
- آیا در راهبردهای دولت در زمینه اشتغال، بهداشت و آموزش سیاست‌هایی در خصوص اینترنت، مطابق با پیمان بین‌المللی حقوق اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی (ICESCR) وجود دارد؟
- آیا تمامی شهروندان و دیگر افراد به نحوی برابر قادرند از اینترنت برای مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی بهره گیرند؟

الزامات حقوقی مبتنی بر حقوق بشر

- ۱- لزوم وجود الزام حقوقی در کشورها در رابطه با نقض حقوق بشر کاربران (مصادیق: وجود قوانین و استانداردهای منطبق با توافقات جهانی و منطقه‌ای).
- ۲- لزوم وجود چارچوب قانونی که در آن حقوق مردم در فضای آفلاین تفاوتی با آنلاین ننماید (مصادیق: قانون یا آیین‌نامه دولتی که در آن صراحتاً به این موضوع اشاره شده باشد).
- ۳- لزوم وجود قوانین حمایتی از افراد در رابطه با نقض حقوقشان از طریق کامپیوتر و اینترنت (مصادیق: وجود قوانین ماهوی و شکلی در رابطه با حمایت از جرائم سایبری که با قوانین بین‌المللی هماهنگ می‌باشد).
- ۴- الزام برای وجود منابع مشخص جهت جبران خسارت ناشی از نقض حقوق به‌وسیله دولت یا نقش‌آفرینان غیردولتی (مصادیق: وجود نهادهایی چون دیدبان حقوق بشر ملی و آرای قضایی متقن در تأیید این موضوع)
- ۵- وجود قضاوت و بازپرسان آموزش‌دیده برای موضوعات مرتبط با کامپیوتر و اینترنت (مصادیق: وجود دوره‌های آموزشی و توانمندسازی و لزوم تکمیل آن‌ها توسط این مقامات).

۴-۳- شاخص‌های باز بودن - دسته‌بندی (O)

شکل ۶: شاخص‌های باز بودن - دسته‌بندی (O)

الف) چهارچوب سیاستی، حقوقی و مقرراتی

- آیا چهارچوب سیاستی، حقوقی و مقرراتی جامعی برای توسعه اینترنت و سیاست‌گذاری درباره آن وجود دارد که با هنجارهای بین‌المللی درباره باز بودن و شفافیت سازگار باشد؟

- آیا چهارچوب حقوقی و مقرراتی برای کسب‌وکارها، دانشگاه‌ها و جامعه مدنی، نوآوری در اینترنت را تسهیل می‌کنند؟
- آیا محدودیت‌هایی در این خصوص که کدام سازمان‌ها یا افراد می‌توانند خدمات اینترنتی یا مبتنی بر اینترنت ارائه دهند، وجود دارد؟
- (ب) استانداردهای باز بودن^۱
 - چهارچوب حقوقی و مقرراتی کشور سرمایه‌گذاری و نوآوری با استفاده از فناوری‌های موجود را به چه انحائی تشویق یا محدود می‌سازد؟
 - آیا استانداردهای ملی که فرایندها را مشخص می‌کنند با استانداردهای بین‌المللی در خصوص فرایندهای شایسته و شفافیت مطابقت دارند؟
 - آیا دولت از تنوع در امکان‌های مجوزدهی مالکیت فکری از جمله در مورد نرم‌افزارهای آزاد و متن‌باز پشتیبانی می‌کند؟
 - آیا دولت استانداردهایی را که دسترسی به اینترنت و خدمات دولت الکترونیک برای افراد ناتوان و معلول تسهیل کند، پشتیبانی می‌کند؟
 - تحولات در زمینه پروتکل‌ها و استانداردهایی که در زمینه اینترنت در کشور به اجرا در می‌آیند تا چه اندازه شدید است؟
- (ج) بازار باز (آزاد)^۲
 - آیا مقررات مستقلی برای بازارهای ارتباطاتی وجود دارد که با هنجارها و استانداردهای بین‌المللی مطابقت داشته باشد؟
 - آیا مجوزدهی و تخصیص منابع کلیدی شفاف، انعطاف‌پذیر، بی‌طرفانه و غیر تبعیض‌آمیز انجام می‌شود؟
 - آیا مدیریت مستقلی در خصوص نظام نام دامنه وجود دارد؟
 - آیا در زمینه شبکه‌های ارتباطاتی، رقابتی به‌اندازه کافی مؤثر وجود دارد تا منافع مصرف‌کنندگان حفظ شود؟
 - آیا کاربران اینترنت از قدرت انتخاب کافی در خصوص خدمات دهندگان اینترنتی، برای مثال برای ثبت‌نام دامنه، ISP ها و خدمات برخط، برخوردارند؟
 - آیا گروه‌های اجتماعی قادرند شبکه‌های خاص خود را داشته باشند تا به اینترنت دسترسی پیدا کنند؟
 - آیا نقاط تبادل اینترنتی (IXP ها) و دیگر ترتیبات برای تبادل ترافیک اینترنتی و فراهم کردن دسترسی کارآمد وجود دارد؟
- (د) حکمرانی باز و اطلاعات باز (آزاد)^۳

^۱ Open Standards

^۲ Open Markets

^۳ Open Data and Open Government

- آیا قانونی در مورد لزوم دسترسی به اطلاعات مربوط به عموم و اطلاعاتی که با استفاده از منابع عمومی فراهم شده‌اند، وجود دارد و آیا این قانون اجرا می‌شود؟
 - آیا نهادهای دولتی وبسایت‌هایی به تمامی زبان‌های رسمی و آیا این وبسایت‌ها از طریق مرورگرهای اصلی در دسترس‌اند؟
 - آیا دولت و دیگر ذیربطان بخش عمومی دسترسی برخط آسان را به مجموعه داده‌های عمومی بی‌نام شده، از جمله امکان خوانش ماشینی داده‌ها را فراهم می‌آورند؟
 - آیا افراد و سازمان‌ها از داده‌هایی که به صورت عمومی در دسترس قرار گرفته‌اند بهره می‌گیرند و آن‌ها را به اشتراک می‌گذارند؟
 - آیا ذیربطان از داده‌های باز به نحوی که تأثیری مثبت بر توسعه پایدار داشته باشد، استفاده می‌کنند؟
- ه) محتوای باز^۱
- آیا دولت در سیاست‌های خود در زمینه آموزش، فرهنگ و علوم، دسترسی به دانش و محتوای باز را تشویق می‌کند؟
 - آیا ترتیبات مربوط به حفاظت از مالکیت فکری میان منافع دارندگان حق تألیف و منافع کاربران اطلاعات به نحوی توازن برقرار می‌کند که نوآوری و خلاقیت تشویق شود؟
 - آیا دولت به اشتراک گذاردن اطلاعات مربوط به عموم و اطلاعاتی را که با منابع مالی عمومی فراهم شده‌اند، تسهیل می‌کند و دسترسی به آن‌ها را فراهم می‌آورد؟
 - آیا دولت استفاده از منابع آموزشی باز را تشویق می‌کند و دسترسی باز به منابع دانشگاهی و علمی را تسهیل می‌کند؟
 - آیا دولت ISP ها را ملزم می‌کند که ترافیک شبکه را به نحوی شفاف، بی‌طرفانه، بدون سوگیری و بدون تبعیض علیه انواع خاصی از محتواها یا برخی منابع خاص کنترل کنند؟
 - آیا دولت به افراد اجازه می‌دهد که محتوا را از طریق پروتکل‌ها و ابزارهایی که خودشان انتخاب می‌کنند از جمله از طریق VPN ها منتشر کنند یا به آن‌ها دسترسی یابند؟

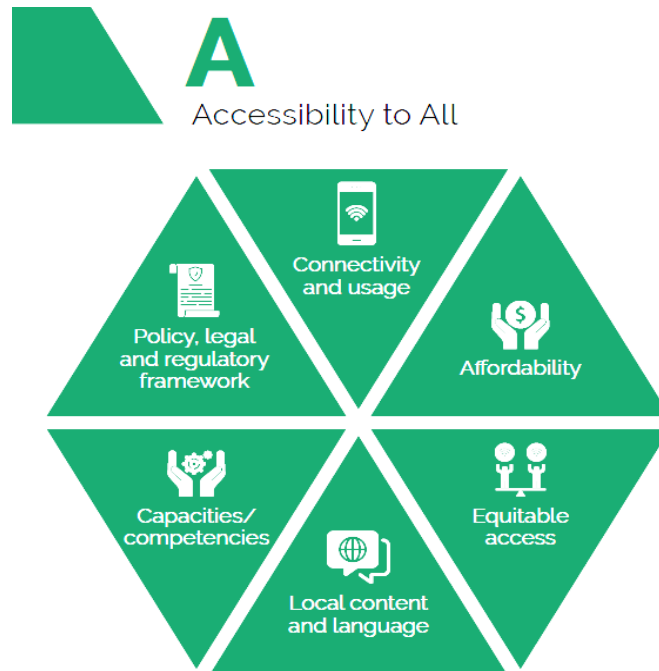
الزامات حقوقی مبتنی بر آزاد بودن اینترنت

- ۱- لزوم وجود قوانین در رابطه با توسعه اینترنت و سیاست‌گذاری پیرامون آن که منطبق بر استانداردهای جهانی در رابطه با شفافیت باشد (مصادیق: وجود قوانین به منظور پوشش موضوعات جدید نظیر امضای الکترونیک، تجارت الکترونیک، امنیت سایبری، صیانت از داده و حمایت از مشتریان در اینترنت).
- ۲- آیا چارچوب قانونی جهت تسهیل نوآوری دیجیتال در تجارت و دانشگاه وجود دارد؟ (مصادیق: ایجاد نهادهای سرمایه‌گذاری و تسهیلگر در زمینه تسهیل و لزوم ایجاد برنامه‌ها و طرح‌های مبتکرانه)
- ۳- الزام در رابطه با عدم وجود محدودیت برای فعالین و ارائه‌کنندگان خدمات مبتنی بر اینترنت (مصادیق: وجود آیین‌نامه‌های شفاف و غیر پیچیده برای این موضوع).

¹ Open Content

۴-۴- شاخص‌های دسترسی همگانی - دسته‌بندی (A)

شکل ۷: شاخص‌های دسترسی همگانی - دسته‌بندی (A)

الف) چهارچوب سیاستی، حقوقی و مقرراتی

- آیا اداره ملی آمار یا نهادهای مرتبط دیگر اطلاعات آماری درباره دسترسی و استفاده از اینترنت را به صورت منظم و به نحوی نظام‌مند گردآوری می‌کنند؟
- آیا قوانین یا مقرراتی درباره دسترسی اینترنت و خدمات برخط وجود دارد؟
- آیا نهادی در حوزه قانون یا مقررات در پی دسترسی عمومی به ارتباطات و اینترنت هست؟
- آیا دولت سیاست و برنامه‌هایی برای دسترسی عمومی قابل اعتماد و کم‌هزینه به باند پهن دارد و این سیاست‌ها و برنامه‌ها به نحوی کارا به اجرا در می‌آیند؟
- آیا امکانات دسترسی عمومی برای افرادی که نمی‌توانند دسترسی فردی به اینترنت داشته باشند، وجود دارد؟

ب) اتصال‌پذیری و استفاده^۱

- چه سهمی از جمعیت با چه تناوبی از اینترنت استفاده می‌کنند؟ آیا این سهم در حال افزایش است؟
- آیا شبکه‌های باند پهن در تمامی نقاط کشور در دسترس‌اند؟
- چه سهمی از جمعیت از خدمات مخابراتی و باند پهن استفاده می‌کنند؟ آیا این سهم در حال افزایش است؟
- چه موانعی پیش روی کاربران اینترنت و سایر افراد در زمینه دسترسی وجود دارد؟
- حجم ترافیک اینترنت درون کشور در مقایسه با رشد ترافیک جهانی با چه نرخ رشد می‌کند؟

^۱ Connectivity and Usage

- آیا خدمات برخط با قیمت مناسب در دسترس‌اند که افراد و سازمان‌های جامعه مدنی را قادر سازند از اینترنت برای دست‌یافتن به محتوا و خدمات بهره‌گیرند و همچنین، دیدگاه‌های خود را بیان کنند؟
(ج) توان مالی (قدرت خرید)^۱
- آیا تمامی بخش‌های جامعه قدرت خرید گوشی‌های تلفن همراه باقابلیت اتصال به اینترنت را دارند؟
- آیا تمامی بخش‌های جامعه قدرت خرید برای دسترسی و استفاده از باند پهن را دارند؟
- آیا ترتیباتی برای دسترسی و خدمات‌رسانی عمومی در نظر گرفته‌شده تا هزینه‌های دسترسی و استفاده را برای فقرا و گروه‌های حاشیه‌ای فراهم آورد؟
(د) دسترسی منصفانه (برابر)^۲
- آیا تفاوت‌های معناداری میان مناطق مختلف کشور و میان مناطق شهری و روستایی از حیث دسترسی و استفاده از باند پهن وجود دارد؟
- آیا تفاوت‌های معناداری میان قومیت‌ها از حیث دسترسی و استفاده از باند پهن وجود دارد؟
- آیا دولت در مورد ادراک و استفاده گروه‌های مختلف جامعه و سازمان‌های نماینده آن‌ها از اینترنت پیمایشی انجام می‌دهد یا با این گروه‌ها گفتگو مشورت می‌کند؟
- آیا شکاف دیجیتالی جنسیتی در زمینه دسترسی و استفاده از اینترنت وجود دارد و اگر چنین است، آیا این شکاف جنسیتی در حال افزایش است، پایدار مانده یا در حال کاهش است؟ (این شاخص در بخش شاخص‌های ترکیبی نیز موردتوجه قرار می‌گیرد).
- آیا بزرگ‌سالان در تمامی گروه‌های سنی به یکسان از اینترنت استفاده می‌کنند؟
- آیا افراد ناتوان و معلول قادرند استفاده کارآمدی از اینترنت داشته باشند؟
(ه) زبان و محتوای محلی^۳
- چه تعداد دامنه و سرور درون کشور فعال هستند؟
- آیا حجمی قابل‌توجه و فزاینده از محتوا درباره کشور ازجمله محتوایی که به‌صورت محلی تولیدشده باشد، به‌صورت برخط در دسترس است؟
- آیا دامنه‌ها و خدمات برخطی که افراد را قادر سازند به متونی به زبان‌های محلی دسترسی یابند و از آن‌ها استفاده کنند، وجود دارد؟
- آیا حجمی قابل‌توجه و فزاینده از محتوای اینترنتی به زبان‌های محلی ازجمله محتوایی که به شکل محلی تولیدشده باشد، وجود دارد؟
(و) ظرفیت‌ها و توانمندی‌ها^۴

^۱ Affordability^۲ Equitable Access^۳ Local Content and Language^۴ Capabilities /Competencies

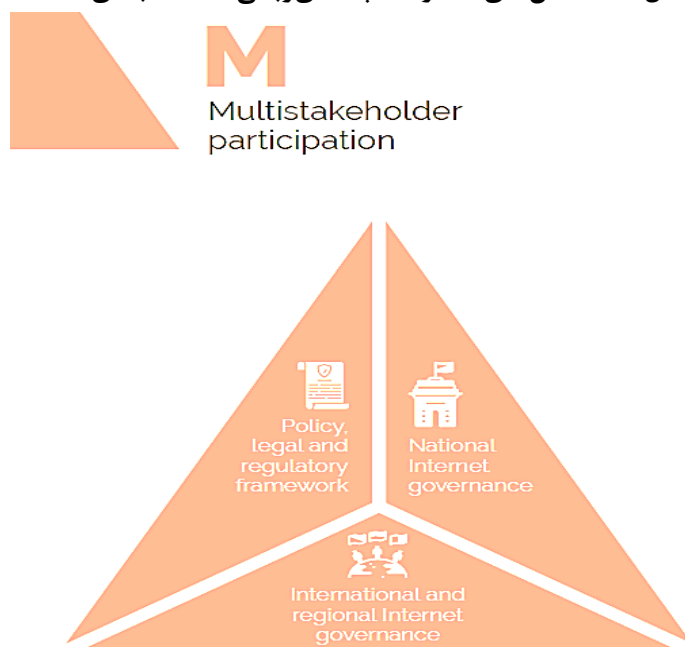
- آیا برنامه‌های درسی مدارس بخش‌هایی را درباره فناوری اطلاعات و ارتباطات و سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی در بردارند که بر استفاده کارآمد و ایمن متمرکز باشند و آیا این برنامه‌های درسی در عمل به کار گرفته می‌شوند؟
- آیا دولت یا دیگر ذی‌ربطان برنامه‌های سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی را برای بزرگسالان برگزار می‌کنند و اگر چنین است، این کار تا چه اندازه انجام می‌شود؟
- چه سهمی از جامعه و نیروی کار واجد مهارت استفاده از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات هستند؟

الزامات حقوقی مبتنی بر دسترسی پذیری

- ۱- الزام در رابطه با اطلاعات آماری مبتنی بر دسترسی و استفاده از اینترنت و جمع‌آوری و استفاده منظم از آن‌ها توسط نهادهای صالح داخلی (مصادیق: توافقاتی جهت استفاده و مدیریت اطلاعات مرتبط).
- ۲- لزوم وجود حق قانونی دسترسی به اینترنت و خدمات آنلاین (مصادیق: وجود نهاد حقوقی یا تنظیم‌گر در رابطه با این موضوع مشخص).
- ۳- الزام در رابطه با وجود نهادی جهت پیگیری و پیاده‌سازی دسترسی جهانی به اطلاعات و اینترنت (مصادیق موردپذیرش: وجود نهاد حقوقی یا رگلاتوری مرتبط با موضوع دسترسی جهانی و بدون محدودیت به اینترنت و استفاده از تأمینات مالی بین‌المللی جهت اینترنت جهانی).
- ۴- لزوم وجود آیین‌نامه دولتی و برنامه‌های دولتی در رابطه با اجرای طرح اینترنت جهانی و دسترسی به برادبند قابل اعتماد و به‌صرفه (مصادیق موردپذیرش: وجود استراتژی تأیید و تصویب‌شده برای نقشه راه، آمارهای سالانه رشد).
- ۵- لزوم وجود تأسیسات دسترسی به اینترنت به‌منظور فراهم‌آوری اینترنت برای افرادی که توانایی دسترسی ندارند (مصادیق: در نظر گرفتن موضوع پابلیک اکسس در استراتژی و در نظر گرفتن مراکزی برای ارائه اینترنت جهانی شده بدون هزینه نظیر کتابخانه‌ها).

۴-۵- شاخص‌های مشارکت چندذی‌ربطی - دسته‌بندی (M)

شکل ۸: شاخص‌های مشارکت چندذی‌ربطی - دسته‌بندی (M)

الف) چهارچوب سیاستی، حقوقی و مقرراتی

- آیا چهارچوب سیاستی، حقوقی و مقرراتی جامعی برای توسعه و سیاست‌گذاری در حوزه اینترنت وجود دارد که با هنجارهای بین‌المللی سازگار باشد؟
- آیا دولت مشارکت عمومی در فرایندهای سیاستی ملی را تشویق می‌کند؟
- آیا دولت به شهروندان و گروه‌های ذی‌ربط پاسخگوست؟

ب) حکمرانی اینترنت ملی^۱

- آیا انجمن فعالی از متخصصان، مصرف‌کنندگان و دیگر گروه‌های ذی‌ربط وجود دارد که بر مسائل مربوط به سیاست‌گذاری و حکمرانی اینترنت متمرکز یا در آن‌ها درگیر باشد؟
- آیا دولت به نحوی فعالانه دیگر گروه‌های ذی‌ربط را در تدوین سیاست‌ها و قوانین ملی اینترنت درگیر می‌کند؟
- آیا مجمعی از ذی‌ربطان در زمینه^۲ حکمرانی ملی اینترنت وجود دارد که به روی تمامی ذی‌ربطان باز باشد و گروه‌های ذی‌ربط گوناگون در آن مشارکت فعال داشته باشند؟
- آیا نظام ثبت‌نام دامنه ملی تمامی ذی‌ربطان را در فرایندهای تصمیم‌گیری خود درگیر می‌کند؟

ج) حکمرانی اینترنت منطقه‌ای و بین‌المللی^۲

- آیا دولت دیگر گروه‌های ذی‌ربط را به شکلی فعالانه در تدوین سیاست‌ها در خصوص حکمرانی بین‌المللی اینترنت درگیر می‌کند؟

¹ National Internet Governance

² International and Regional Internet Governance

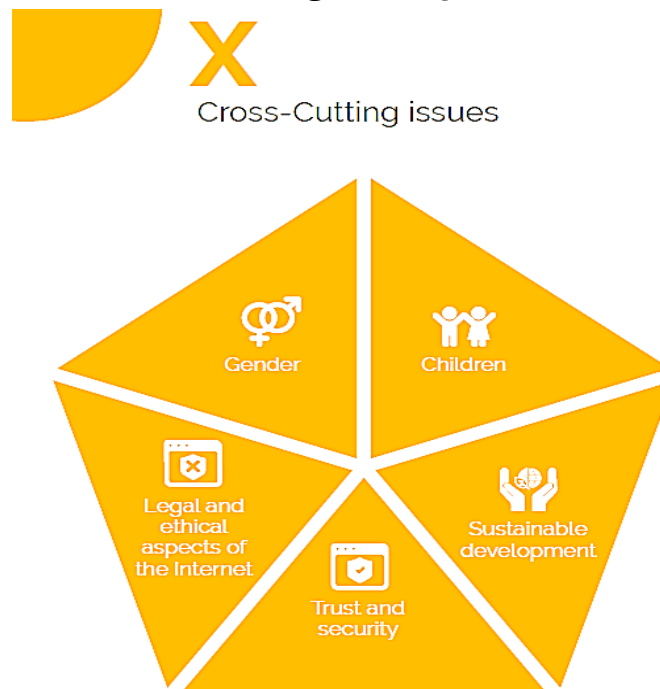
- آیا دولت و دیگر ذیربطان به نحوی فعالانه در مجامع بین‌المللی در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات و اینترنت مشارکت می‌کنند؟
- آیا دولت و دیگر ذیربطان به نحوی فعالانه در آیکن مشارکت می‌کنند؟

الزامات حقوقی مبتنی بر تعدد ذیربطان

- ۱- الزامات در رابطه با وجود چارچوب قانونی و تنظیم‌گری در رابطه با توسعه اینترنت و تصمیم‌سازی مبتنی بر آزاد بودن و شفافیت (مصادیق: وجود چارچوب کلی منطبق با استانداردهای جهانی مربوط، وجود چارچوب قانونی به‌منظور توسعه).
- ۲- الزامات در رابطه با تشویق دولت به مشارکت عمومی در تنظیم قوانین و مقررات (مصادیق: مستندات وجود گروه‌های متنوع در فرآیند).
- ۳- لزوم وجود دولت پاسخگو به شهروندان و گروه‌های ذیربط (مصادیق موضوع: لزوم وجود توافقات و تصویبات دولتی در رابطه با موضوع و الزام‌آور بودن آن‌ها)

۴-۶- شاخص‌های ترکیبی - دسته‌بندی (X)

شکل ۹: شاخص‌های ترکیبی - دسته‌بندی (X)

الف) جنسیت^۱

- آیا علائق/منافع و نیازهای زنان و دختران به‌صراحت در راهبردها و سیاست‌های ملی توسعه اینترنت موردتوجه قرار گرفته است و آیا این علائق/منافع و نیازها به نحوی کارآمد رصد می‌شوند؟

^۱ Gender

- آیا شکاف دیجیتالی جنسیتی در زمینه دسترسی و استفاده از اینترنت وجود دارد و اگر چنین است، آیا این شکاف جنسیتی در حال افزایش است، پایدار مانده یا در حال کاهش است؟
- آیا موانعی فرهنگی یا اجتماعی در زمینه دسترسی و استفاده از اینترنت بر توانایی زنان در این زمینه تأثیر می‌گذارد؟
- آیا زنان و مردان به یک اندازه در استفاده از خدمات برخط مشارکت می‌کنند؟
- آیا قوانین، شیوه‌های اجرای قوانین و فرایندهای قضایی از زنان و دختران در برابر آزار و خشونت جنسیتی برخط حمایت می‌کنند؟
- آیا سهم زنان در آموزش، اشتغال و رهبری اینترنت قابل توجه و فزاینده است؟
- آیا اطلاعات دقیقی درباره بهداشت جنسی و تولیدمثل به صورت آزادانه در اینترنت در دسترس قرار دارد؟

ب) فرزندان^۱

- آیا دولت در مورد ادراک و استفاده کودکان و نوجوانان از اینترنت پیمایشی انجام می‌دهد و آیا با کودکان و/یا والدین آن‌ها و سازمان‌های فعال در زمینه کودکان گفتگو مشورت می‌کند؟
- چه سهمی از کودکان و نوجوانان ۵ تا ۱۸ ساله از اینترنت استفاده می‌کنند؟
- کودکان و نوجوانان اینترنت را چگونه ادراک می‌کنند و چگونه از آن استفاده می‌کنند؟
- آیا چهارچوبی سیاستی و قانونی برای پیشبرد و حفاظت از علائق/منافع کودکان و نوجوانان در اینترنت وجود دارد و آیا این چهارچوب به نحوی کارآمد به اجرا درمی‌آید؟
- آیا مدارس به اینترنت و باند پهن دسترسی دارند؟
- آیا دولت و نهادهای آموزشی از ابعاد دیجیتال سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی در زمینه استفاده کارا و ایمن کودکان و نوجوانان از اینترنت حمایت می‌کنند؟

ج) توسعه پایدار^۲

- آیا سیاست‌ها و راهبردهای توسعه ملی و بخشی برای توسعه پایدار به نحوی کارآمد حوزه‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات، باند پهن و اینترنت را در برمی‌گیرند؟
- آیا دولت سیاستی مورد توافق درباره مدیریت پسماندهای الکترونیک دارد و این سیاست به نحوی کارآمد به اجرا درمی‌آید؟
- آیا ترتیبات کارآمد برای رصد و ارزیابی توسعه اینترنت و تأثیرات آن بر جامعه وجود دارد؟
- آیا دولت راهبردی بلندمدت برای پرداختن به تحولات جدید در حوزه فناوری اطلاعات دارد و آیا این تحولات را با مشارکت ذیربطان در توسعه آتی اینترنت مورد توجه قرار می‌دهد؟
- چه سهمی از بزرگسالان از خدمات اینترنتی اصلی استفاده می‌کنند؟
- چه سهمی از نهادهای خدمات عمومی به اینترنت دسترسی دارند؟

¹ Children

² Sustainable Development

- چه سهمی از کسب‌وکارها، از اینترنت و تجارت الکترونیک استفاده می‌کنند؟

(د) اعتماد و امنیت^۱

(ه) جنبه‌های حقوقی و اخلاقی اینترنت^۲

۵- بررسی اقدامات کشورها ذیل سند و موضع‌گیری آن‌ها برای توسعه چارچوب‌های سند

۵-۱- اولویت‌های کشورها برای موضوعاتی که باید از طریق چارچوب جهانی اینترنت در هر یک از این پنج دسته مورد بررسی قرار گیرد:

جدول ۸: اولویت‌های کشورها برای موضوعات در چارچوب سند شاخص‌های یونسکو

کشور	حقوق	باز بودن	دسترسی	مشارکت مولتی استیک هولدر	شاخص‌های متقاطع
برزیل	داشتن دستگاه‌ها و نیروی الکتریکی برای اجرای گره‌های اینترنتی	حکمرانی طیف Ethereum باید محلی و سرزمینی باشد نه در سطح ملی.	ما برای محافظت از مدل توزیع شده اینترنت، به قوانینی احتیاج داریم.	برای مشارکت واقعی، به تعیین هویت آسان و ایمن نیاز داریم.	از ظرفیت اینترنت کاملاً استفاده شود.
آفریقای جنوبی	درآمدزایی	آزادی اراده	ساخت چندجانبه یک زندگی قابل دسترسی	همکاری، مشارکت، هم‌افزایی	درآمدزایی
دانمارک	حقوق جهانی و آزادی‌های اساسی به‌ویژه آزادی بیان، حق حفظ حریم خصوصی، حق مشارکت فرهنگی و اصول برابری جنسیتی	جهانی بودن به معنای عدم تقسیم در منافع ملی است. بدون سانسور	چندزبانگی، بی‌طرفی خالص. فرصت‌های ویژه برای افراد معلول و گروه‌های محروم از جمله افراد بومی که می‌توانند از فرصت‌هایی که اینترنت در صورت دسترسی و مقرون به صرفه ارائه می‌دهد بهره‌مند شوند.	برای مدیریت ساختارهای تصمیم‌گیری بسیار مناسب است	شاخص‌های برابری جنسیتی

^۱ Trust and Security

^۲ Legal and Ethical Aspects of the Internet

نیجریه	آزادی بیان، از جمله آزادی مطبوعات. حقوق کودکان، جوانان و گروه‌های آسیب‌پذیر. حق اطلاع‌رسانی	بازارهای بدون مانع برای زیرساخت‌ها، خدمات و کاربردهای ICT. دسترسی آزاد به اطلاعات، از جمله دسترسی باز به منابع آموزشی. چارچوب‌های قانونی و نظارتی	دسترسی به سواد رسانه‌ای و اطلاع‌رسانی. دسترسی به شمول جنسیت و تقسیم دیجیتال جنسیت. دسترسی به اختلافات محتوا و زبان.	سیاست و توسعه. تنوع جنسیتی. حقوق مصرف‌کننده	رابطه با اهداف توسعه، اهداف توسعه پایدار، اهداف توسعه هزاره. تصویب چارچوب قانونی و نظارتی / برنامه‌ریزی.
سوئد	احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی که در اعلامیه جهانی حقوق بشر اعلام شده است	حق جستجو، انتقال و دریافت اطلاعات، همکاری گسترده بین ذینفعان مختلف، حق تحصیل، برابری جنسیتی، حق حفظ حریم خصوصی	HRC / RES / 32/13 از همه کشورها می‌خواهد که از طریق فرآیندهای شفاف و فراگیر با همه ذینفعان، تدوین و تدوین سیاست‌های عمومی ملی مربوط به اینترنت را که هدف از دستیابی جهانی و بهره‌مندی از حقوق بشر در هسته خود است، در نظر بگیرند.	سوئد این موضع را حفظ می‌کند در خصوص اینکه که همکاری چند ذی‌ربطی در حکمرانی اینترنت پیروز خواهد شد.	
اتریش	حقوق بشر و آزادی‌های اساسی	اتصال	شبکه‌های ۵G	-	SDGs
بلغارستان	دسترسی اینترنتی به مدارس، معلمان و دانش‌آموزان را تضمین می‌کند	پشتیبانی اولویتی برای منابع آموزشی باز	دسترسی رایگان یا ارزان به اینترنت موبایل برای معلمان و دانش‌آموزان	تشویق توافق‌نامه‌های عمومی و خصوصی برای پهنای باند اینترنت در همه مکان‌های عمومی	
کنیا	حقوق روزنامه‌نگاران و ایمنی روزنامه‌نگاران آنلاین مهم است	راه‌حل‌های باز در آموزش و ICT در توسعه و پیشرفت SDGs	اینترنت باید در دسترس همه باشد. برای بسیاری، هزینه داده مقرون به صرفه نیست	این مهم است تا همه ذینفعان اهمیت چارچوب را درک کنند	رادیکال شدن جوانان و ایمنی آنلاین برای کودکان

جمهوری رواندا	ترویج اینترنت به‌عنوان یک ابزار	ترویج برنامه‌های با مجوز رایگان	ارتقای پهنای باند برای همه	ارتقای سواد دیجیتال برای همه	ارتقاء فناوری اطلاعات و ارتباطات برای توانمند شدن در تمام بخش‌های زندگی اقتصادی
آلبانی	حقوق بشر در مقابل امنیت سایبری	باز بودن و شفافیت	اینترنت برای همه	بهترین مشارکت ذی‌ربطان حکمرانی اینترنت است	توسعه متقاطع از طریق NRI
اوگاندا	باید از حقوق کاربران به‌ویژه کودکان محافظت شود	اینترنت را باید به‌عنوان ابزاری برای تسهیل باز بودن دید	اینترنت باید به‌راحتی برای همه افرادی که مایل به استفاده از آن هستند، از جمله بی‌سواد، در دسترس باشد.		
آمریکا	افراد بر اساس هویت دیجیتالی و داده‌هایی که تولید می‌کنند، در مقابل دولت‌ها یا صنایع، کنترل محلی دارند	افراد آزاد هستند تا انتخاب کنند چگونه آن‌ها با داده‌هایشان باز و در دسترس هستند، دولت‌ها و صنایع نیز انتخاب مشابهی دارند	افراد برای دسترسی به شبکه اینترنتی گزینه‌های بیشتری دارند و اینترنت از همه توانایی‌ها و زبان‌ها در دسترس مردم است	افراد بر اساس هویت دیجیتالی و داده‌هایی که تولید می‌کنند، در مقابل دولت‌ها یا صنایع، کنترل محلی دارند	-

۵-۲- پیشنهادات برای توسعه چارچوب شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت

یونسکو

جدول ۹: پیشنهادات برای توسعه چارچوب شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت یونسکو

کشور	پیشنهاد
آمریکا	مهم‌ترین سؤالی که باید از خود پرسیم این است: آیا افراد احساس می‌کنند که دارای مکانی برای کنترل اطلاعات و داده‌های هویت دیجیتالی خود هستند؟
کنیا	مهم است که کاربران اینترنت به‌ویژه جوانان و کودکان را نسبت به مسئولیت‌پذیری در هنگام آنلاین بودن آگاه کنیم. جوانانی که به‌صورت آنلاین مورد آزار و اذیت قرار می‌گیرند.
اوگاندا	اینترنت بدون در نظر گرفتن ثروت یا وضعیت شخص، باید برای همه اقشار مردم باز باشد
جمهوری رواندا	قبل از تأیید چارچوب، مشورت و جستجوی دیدگاه‌های رسمی از طرف دولت‌ها، جامعه مدنی و بخش دولتی را در نظر بگیرید.

آلبانی	باید چارچوبی برای همه جامعه آلبانی باشد.
بلغارستان	این چارچوب می‌تواند برای تنظیم فعالیت‌های مشترک برای تشویق استفاده از اینترنت در سطح کشور به‌خوبی مورد استفاده قرار گیرد
اتریش	باید بر اساس سیاست مبتنی بر شواهد پی‌ریزی گردد.
هند	موضوع مبتنی بر مسئولیت باید در چارچوب گنجانده شود، موضوع C باید به‌عنوان حق دسترسی به اطلاعات درست نام‌گذاری شود، اطلاعات موجود از منابع مختلف اعم از دولتی و غیردولتی خوب و قابل اطمینان است.
چین	در مورد "اینترنت" توضیح دهید که نه تنها اینترنت ثابت بلکه اینترنت موبایل را شامل می‌شود، توضیحی در مورد لزوم تعیین محدودیت زمانی به شاخص کمی ارائه دهید، اصلاح اولین شاخص در B.۸ از "شاخص‌های جهانی بودن اینترنت - دسته R - حقوق" به شواهد خودسانسور توسط روزنامه‌نگاران / شهروندان، "E-Science" را به شاخص دوم در A.۱ از "شاخص‌های جهانی بودن اینترنت - دسته O - باز بودن" اضافه کنید، پیشنهاد اصلاح در وجود چارچوب‌های قانونی و نظارتی برای فعال کردن تجارت الکترونیکی، امضاهای دیجیتالی علوم الکترونیکی، سایبر-امنیت، محافظت از داده‌ها و محافظت از مصرف‌کننده
سوئد	خوب است که دیدگاهی در مورد حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی گنجانده شود. این مهم است. ما پیشنهاد می‌کنیم که شاخص شماره ۲ در گروه X، موضوع A، گروه A: جنسیت، سؤال A۴ اصلاح شود، به‌گونه‌ای که از پیشگیری نیز برخوردار باشد: بر اساس الف) آزار و اذیت و ب) خشونت
ترکیه	از نظر موضوعات مشخص شده به‌عنوان "ROAM" که صریحاً در این سند ذکر شده است، ما از ارتقاء استفاده مؤثر از اینترنت در سطح جهانی برای ایجاد جوامع اطلاعاتی پشتیبانی می‌کنیم، به‌ویژه "رسانه همگرا"، رویکرد رسانه‌ای که ارتباطات جدید و قدیمی ارتباطات را با یکدیگر هماهنگ می‌کند، پیشرفت قابل توجهی برای روزنامه‌نگاری و اطلاعات برای همه است. مشارکت ارزشمند در اینجا می‌تواند آغازگر برای ممنوعیت انتشار اخبار غیر آموزنده و غیراخلاقی در چنین تنظیماتی باشد. یک موضوع مهم دیگر در زمینه شاخص‌های جهانی، زبان مادری (زبان) است. زبان انگلیسی بر اینترنت حاکم است و این امر به‌وضوح نشان‌دهنده تهدید این است که زبان‌های متعددی محدود به واژگان محدود خواهند شد و در درازمدت نیز عملکردی ندارند. یک پدیده اساسی از نظر شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت، زمان صرف‌شده در رسانه‌های اجتماعی و ناراحتی‌هایی است که در آموزش وجود دارد. ما توصیه می‌کنیم آموزش سواد رسانه‌ای را به دانش آموزان در سنین پایین در مورد استفاده و محبوبیت اینترنت ارائه دهیم. آموزش بزرگ‌سالان برای استفاده از اینترنت نیز می‌تواند برای جهانی بودن اینترنت مفید باشد. اینترنت می‌تواند به‌عنوان یک شبکه معاشرت‌پذیری اساسی کمک کند تا مشکلات "انزوا" و فقر را با تمهیدات مناسب برطرف کند، در غیر این صورت ممکن است خود مشکل شود.

۶- جستجوی اینترنت در سند شاخص‌های یونسکو درباره جهان‌شمول بودن اینترنت (نقد پیش‌فرض‌های فناورانه و دیدگاه سیاسی-اقتصادی)

سند «شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت» که به‌تازگی توسط یونسکو منتشر شده است، چارچوبی (شامل معیارها و شاخص‌ها) را برای سنجش وضعیت اینترنت کشورها ارائه نموده است. گرچه در این سند ابعاد

گوناگون مفهوم جهان‌شمولی (از جمله حقوق بشر، باز بودن، دسترسی و مشارکت چندذیربطی) به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته است، هیچ تعریفی از اینترنت ارائه نشده است و تنها به‌طور پراکنده اشاراتی (گاه صریح و گاه در لفافه) به اجزای آن در متن یافت می‌شود. به عنوان مثال، در ابتدای این سند آمده است: «اینترنت بسیار فراتر از فناوری دیجیتال است. اینترنت شبکه‌ای از تعاملات و روابط اقتصادی و اجتماعی هم هست.» (یونسکو؛ ۲۰۱۹، ص ۱۱).

در صفحه ۱۸، اجزای فناوری اطلاعات تصریح شده است («زیرساخت، ابزارها و نرم‌افزارها») اما هیچ محدوده‌ای برای روابط اقتصادی و اجتماعی موردنظر ذکر نشده است. در جای دیگر، از اینترنت به عنوان «زیست‌بوم گسترده‌تر توسعه رسانه‌ها و ارتباطات» نام برده شده است. در مشروح‌ترین بیان، اینترنت این‌گونه توصیف شده است (ص. ۱۰):

«اینترنت به سرعت تبدیل به رسانه ارتباطی شده است که به‌طور مداوم دسترسی به اطلاعات، فرصت‌های بیان [و ابراز عقیده] و بسیاری از جنبه‌های دولت و کسب‌وکارها را برای مردم سرتاسر جهان دگرگون می‌سازد. اینترنت بازاری برای اندیشه‌ها، کالاها و خدمات شده است.» چنان‌که مشاهده می‌شود، در هیچ‌کدام از این موارد تعریف مشخصی از اینترنت ارائه نشده است و بلکه می‌توان ادعا کرد تعبیر بکار رفته درباره اینترنت (فناوری، رابطه و بازار) با یکدیگر سازگار نیستند. این نقص به سه دلیل حائز اهمیت است:

اولاً با توجه به نامعلوم بودن مرز بین اینترنت و فضای خارج از آن – که در نقل‌قول‌های فوق قابل مشاهده است، این سند درواقع ابعاد بسیار وسیع‌تری از تلقی معمول از اینترنت به‌عنوان یک فناوری ارتباطی را در برمی‌گیرد و عرصه‌های گوناگون مسائل سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جامعه را مدنظر دارد. به‌عنوان تمثیل، فرض کنید سندی تحت عنوان جهان‌شمولی خودرو، به‌جای این‌که صرفاً بر ابعاد فناورانه خودرو تمرکز داشته باشد (که می‌تواند شامل جنبه‌های امنیت، آلاینده‌گی و غیره هم بشود) کلیه زیرساخت‌ها و روابط اجتماعی و اقتصادی پیرامون خودرو از جمله قوانین مالکیت و رانندگی، بیمه، وضع جاده‌ها و... را مدنظر قرار دهد و برای آن چارچوبی وضع کند. در چنین شرایطی، هر کشوری که بخواهد نسبت به این چارچوب موضعی اتخاذ کند باید تمام جوانب آن (که بسیار گسترده‌تر از فناوری است) را بسنجد. در جای دیگری از متن (ص ۱۸) این نکته تصریح شده است که: «[مفهوم جهانی شمولی اینترنت] ابداعی کاربردی برای دربرگرفتن تمام مسائل مرتبط با اینترنت و ارتباط آن‌ها با آرزوهای ما برای توسعه پایدار است. این مفهوم پُررنگ‌کننده چهار اصل است که ستون‌های کلیدی مبنای رشد و تکامل اینترنت بوده‌اند و به ضرورت تقویت آن‌ها هم‌زمان با فراگیر شدن اینترنت در همه ابعاد زندگی اشاره دارد.» به عبارت دیگر، این مفهوم چارچوب هنجاری کلیه ابعاد آتی زندگی جوامع بشری را تعیین می‌نماید. ثانیاً اگرچه همگرایی زیادی بین فناوری‌ها و زیرساخت‌های مورد استفاده در شبکه زیرساخت اینترنت وجود دارد، آشکال دسترسی، نحوه کاربرد و اهداف استفاده از اینترنت در جهان بسیار متنوع است تا حدی که برخی محققان این حوزه با توجه به این مسئله از عبارت «اینترنت‌های متعدد» استفاده می‌کنند (از جمله لینگل^۱، ۲۰۱۰)؛ بنابراین، برای سنجیدن ابعاد این متن لازم است توجه شود که کدام اینترنت

^۱ Lingel

مدنظر قرار گرفته است. ثالثاً، با توجه به اینکه اینترنت به‌طور روزافزونی در حال گسترش است و جنبه‌های هرچه بیشتری از زندگی انسان‌ها را در برمی‌گیرد، بحث‌های متعددی در قبال آینده آن در جریان است. از این رو بسیار اهمیت دارد که مشخص شود این متن کدام آینده را برای اینترنت مدنظر قرار داده است و در قبال چشم‌اندازها و سناریوهای دیگر چه موضعی دارد.

چنان‌که در ادامه نشان داده خواهد شد، اگرچه استراتژی نویسندگان متن پرهیز از ارائه هرگونه تعریف برای اینترنت بوده است، از برخی اجزای کلیدی زیرساخت که اهمیت اقتصادی و ارتباطی زیادی دارند به‌طور خاص نام برده شده است که این موارد تلقی حاکم آن‌ها از اینترنت را آشکار می‌نماید. همچنین، علی‌رغم گستردگی مباحث پیرامون آینده اینترنت، در متن هیچ اشاره‌ای به تنوع آرا در این خصوص (و اینکه چگونه این سند با تحولات آینده تطبیق خواهد یافت) نشده است. بلکه در مقابل، یک نظام اقتصادی و سیاسی-اجتماعی خاص (نظام اقتصادی نئولیبرال) به‌عنوان ساختار حکمرانی جهانی از طریق اینترنت پیش‌فرض گرفته شده است که در آن (۱) اینترنت یکپارچه و بدون مرز است، (۲) نظام سرمایه‌داری (مبتنی بر غلبه شرکت‌های بزرگ بین‌المللی) بر اقتصاد جهان مسلط است و (۳) فرهنگ غربی و اروپایی بر سایر فرهنگ‌ها برتری دارد؛ بنابراین، باید به این سند به‌عنوان ابزاری برای مشروعیت بخشی و توسعه یک چشم‌انداز خاص از آینده اینترنت نگریست که همراهی با آن مستلزم همسویی با نظام حکمرانی موردنظر آن است. بدیهی است چنین انتخابی با جهت‌گیری و سیاست‌های کلان جمهوری اسلامی ایران تعارض اساسی دارد و نمی‌تواند موردقبول واقع شود. بلکه می‌باید در برابر این جریان، چشم‌اندازی جایگزین مبتنی بر حفظ حق حاکمیت کشورها و تداوم امکان نوآوری از طریق ایجاد الگوهای متنوع در اینترنت ترسیم نمود.

۶-۱- گذشته و آینده اینترنت

در متن بر اهمیت درک سیر تحول اینترنت تأکید شده است و محور اصلی این سیر «معماری باز اینترنت که نوآوری را تسهیل نموده است» توصیف شده است. با این وجود، در توصیف سیر تحولات، تنها به تحولات فناورانه (از جمله ایجاد شبکه جهانی (وب)، اینترنت همراه و گوشی‌های هوشمند و افزایش پهنای باند که منجر به توسعه رایانش ابری و پخش آنلاین ویدئو شده است) اشاره شده و هیچ‌گونه اشاره‌ای به نقش (های) ایفا شده توسط دولت‌ها، سازمان‌ها و شرکت‌های گوناگون مشارکت‌کننده نشده است. آینده نیز در چارچوب روندهای فناورانه (از جمله اینترنت اشیا، هوش مصنوعی و تصمیم‌گیری الگوریتمی) توصیف شده است؛ بنابراین در توصیف گذشته و آینده اینترنت تنها تلقی فناورانه (به‌عنوان رسانه ارتباطی) مدنظر قرار گرفته است. بدین ترتیب، نقش کلیدی دولت ایالات متحده در سال‌های آغازین شکل‌گیری اینترنت و تحولات جاری حکمرانی اینترنت (از جمله تغییرات آیکن و مسائل بحث‌برانگیز پیرامون آن) از تاریخ حذف شده‌اند.

در بخش دیگری از متن، به اهمیت بازارهای آزاد (باز) اشاره شده است و ادعا شده است: «بازارهای آزاد هم از طریق [مکانیسم] دسترسی بازار به کسب‌وکارهای رقیب و نوآور [...] نقش مهمی در توسعه اینترنت ایفا کرده‌اند.» (ص ۵۷) در ادامه مثال‌هایی که برای این موضوع زده شده است سیستم‌عامل لینوکس و کنسرسیوم شبکه جهانی (وب) هستند که هرکدام توسط یک فرد (به ترتیب لینوس توروالدز و تیم برنرز-لی) به‌صورت

غیرتجاری و با هدف کنارزدن سازوکارهای بازار سرمایه‌داری به وجود آمده‌اند؛ اما متن بدون هیچ توجهی به این سابقه آن‌ها را بخشی از بازار آزاد می‌شمارد.

۶-۲- اجزای مورد اشاره اینترنت

در سند، جهان‌شمولی اینترنت در موارد متعددی به اجزایی از اینترنت اشاره شده است که غالباً در ارتباط با یکی از بازیگران مهم این حوزه (دولت، شرکت‌های خصوصی و جامعه مدنی یا نهادهای مردمی) بوده است. از آنجاکه این سند در چارچوب هنجارهای عمومی یونسکو سازمان ملل (ازجمله بیانیه حقوق بشر) نوشته شده است، طبیعی است که در متن تأکید بیشتری بر آزادی‌های مردم در برابر دولت وجود داشته باشد. درواقع، تقریباً در همه مواردی که به دولت‌ها اشاره شده است محدودیتی بر حوزه، گزینه‌ها یا نحوه سیاست‌گذاری آن‌ها مشخص شده است، درحالی‌که تلاش شده به نهادهای مردمی و جامعه مدنی آزادی بیشتری داده شود؛ اما آنچه قابل توجه است این است که تقریباً هیچ‌گونه چارچوب حقوقی یا سیاستی که محدودیت (و مسئولیتی) برای شرکت‌های خصوصی مشخص نماید تعیین نشده است. نمونه‌هایی از تعیین محدودیت برای دولت‌ها عبارت‌اند از: «آبا دولت از ISP ها (ارائه‌کنندگان خدمات اینترنت) می‌خواهد که ترافیک شبکه را به طرزی شفاف، بی‌طرفانه و غیرجانبدارانه مدیریت کنند که تبعیضی علیه هیچ نوع محتوا یا هیچ منبع محتوا اعمال نشود؟» (ص ۶۳) و آیا دولت به افراد اجازه می‌دهد از طریق ابزارها و پروتکل‌های انتخاب‌شده توسط خودشان، ازجمله شبکه‌های مجازی خصوصی (VPN)، به نشر و دسترسی به محتوا بپردازند؟ (ص ۶۳).

در مقابل، در بخش‌های متعددی به نظر می‌رسد پیش‌فرض سند لزوم حمایت از منافع و مصونیت‌های حقوقی کسب‌وکارها واسطه‌های آنلاین است. به‌عنوان مثال، ذیل شاخص‌های حقوق درباره مسئله آزادی بیان این شاخص ارائه شده است: «تحت چه شرایطی قانون، پلتفرم‌ها و دیگر ارائه‌کنندگان خدمات آنلاین را مسئول محتوای نشر یافته و به اشتراک گذاشته شده در آن‌ها می‌داند.» در اینجا تأکید شده است که «چارچوب حقوقی مسئولیت واسطه و تنظیم‌گری محتوا» باید «با استانداردها، قوانین و توافقات حقوق منطقه‌ای و بین‌المللی سازگار باشد.» این نکته به معنای تنظیم قوانین داخلی کشورها در برخورد با پلتفرم‌ها مطابق انتظارات بین‌المللی است. در شرایطی که دفتر مرکزی اکثر این پلتفرم‌ها در آمریکاست و این کشور قائل به مسئولیت بین‌المللی این شرکت‌ها نیست، اکثر کشورها توانایی اعمال هیچ‌گونه فشاری بر این شرکت‌ها و پلتفرم‌ها نخواهند داشت.

علاوه بر این در مواردی که منافع گروه‌ها و جماعت‌های محلی ممکن است با شرکت‌ها تعارض پیدا کند متن سکوت کرده است. یک نمونه بسیار قابل توجه این مسئله در صفحات ۶۰ و ۶۲ سند ذیل مباحث بازار آزاد به چشم می‌خورد. در صفحه ۶۰، توضیحاتی کلی درباره شاخص‌های این حوزه ارائه شده است اما از میان هفت شاخص موجود در این بخش درباره یک شاخص هیچ توضیحی ارائه شده است و آن مربوط به حق جماعت‌های محلی برای ایجاد شبکه‌های مختص خودشان است: «آیا اجتماع‌های محلی می‌توانند شبکه‌های خودشان را برای دسترسی به اینترنت ایجاد کنند.» لازم به توضیح است که شبکه‌هایی از این دست که به آن‌ها شبکه‌های

اجتماعی^۱ گفته می‌شود اغلب با سرمایه‌گذاری ساکنین یک منطقه یا روستا و به دست خود آن‌ها (بدون دخالت دولت یا شرکت‌های خصوصی) ایجاد می‌شوند و هدف آن‌ها ایجاد دسترسی محلی به اینترنت است. در حالی که در متن هیچ‌گونه توضیحی در این باره داده نشده است، به‌طور خلاصه در یک زیرنویس اشاره شده است که تعریف شبکه‌هایی از این نوع در کشورهای مختلف متفاوت است. از قلم افتادن توضیح درباره این پدیده در کنار اشاره به تنوع آن، این مسئله را به ذهن متبادر می‌کند که چرا درباره سایر اجزایی که نام‌برده شده است چنین شرایط و قیدهایی ذکر نشده است و فرض شده که همه یکسان هستند و کارکردی مشابه دارند. این نکته خصوصاً از این جهت قابل توجه است که اگر توسعه این مدل مبنا قرار بگیرد، شرکت‌های بزرگ این حوزه بخش‌های بزرگی از بازار خود را از دست می‌دهند. به نظر می‌رسد در این مورد نیز، سند به صورتی آگاهانه استراتژی سکوت (یا حتی سانسور) را در پیش گرفته است.

۶-۳- استانداردها و حفظ تعامل‌پذیری و یکپارچگی اینترنت

در بخش‌های مختلفی از متن بر ضرورت حفظ یکپارچگی اینترنت از طریق برقراری تعامل‌پذیری بین اجزای مختلف تأکید شده است. به‌عنوان مثال در بحثی مرتبط با بازارهای آزاد بر ضرورت «همکاری بین خدمات رقیب» برای «حداکثر سازی ارزش شبکه‌ها، مثلاً از طریق تعامل‌پذیری فنی» تأکید شده است. شاخصی که در این بخش ذکر شده است وجود و کارآمدی IXP ها (نقاط تبادل اینترنت) برای تبادل محلی ترافیک اینترنت است. در جای دیگر، لزوم توجه «همه ذی‌ربطان به پیاده‌سازی استانداردها و پروتکل‌هایی که رشد و امنیت اینترنت را تسهیل می‌کنند» مورد تأکید قرار گرفته است و استانداردهای باز یکی از مهم‌ترین ابزارهای نیل به این مقصود (از طریق تعامل‌پذیری) به شمار آمده‌اند (ص ۵۹). در این نگاه، چندپاره شدن اینترنت یک مسئله فنی تصور شده است و ابعاد سیاسی بین‌المللی آن نادیده گرفته شده است (نگاه کنید به درک و دیگران^۲، ۲۰۱۶؛ هیل^۳، ۲۰۱۲).

۶-۴- اهمیت «دسترسی»

از سوی دیگر، پُرسامدترین واژه‌ای که در متن تکرار شده است واژه دسترسی است که نسبت آن با کلمات دیگر را می‌توانید در شکل زیر مشاهده نمایید. لازم به ذکر است که تأکید بر دسترسی در اسناد و متون سیاستی سازمان‌های بین‌المللی مرتبط با توسعه اینترنت سابقه طولانی و رواج گسترده‌ای دارد. آنچه جالب‌توجه است این است که بسیاری از محققان این حوزه تأکید یک‌سویه بر اهمیت دسترسی را ویژگی چارچوب‌ها و

¹ Community networks

² Drake, et al

³ Hill

را (که اغلب بهره‌برداری از آن‌ها نیازمند سرمایه‌گذاری کلان است) بدون "محدودیت" یا "تبعیض" در اختیار شرکت‌های بزرگ ارتباطاتی جهان بگذارند.

به‌طور مشابه، در ذیل بحث استانداردهای باز، شاخصی درباره نرم‌افزارهای منبع-باز رایگان به‌طور غیرمستقیم مطرح می‌نماید: «آیا دولت از تنوع گزینه‌های برخورداری از مالکیت معنوی از جمله نرم‌افزارهای منبع-باز رایگان حمایت می‌کند؟» اگرچه ممکن است وجود این نرم‌افزارها برای جماعت‌های محلی و کشورها مفید باشند، تحقیقات نشان داده است که نفع اصلی این شکل از مالکیت معنوی به شرکت‌های بزرگ بین‌المللی می‌رسد (میسون، گوردون و جانستون^۱، ۲۰۰۸). به‌عنوان مثال سیستم‌عامل اندروید و مرورگر کروم هر دو مبتنی بر پروژه‌های منبع-باز هستند و اگرچه درآمد مستقیمی برای شرکت گوگل ایجاد نکرده‌اند سلطه آن را بر بازار به همراه آورده‌اند. از سوی دیگر این نکته باید مورد تأکید قرار گیرد که در این متن هیچ‌گونه اشاره‌ای به امکان آزادسازی مالکیت معنوی بسیاری از محتواهای درآمدزا برای شرکت‌های بزرگ نشده است. این در حالی است که حذف قوانین دست و پاگیر مالکیت و معنوی و ایجاد دسترسی باز و رایگان به محصولات فکری یکی از مهم‌ترین اهداف تیم اولیه مسئول تعیین سیاست یونسکو در این زمینه بوده است، اما اعضای این تیم در اثر اعمال فشار شرکت‌های بزرگ و دولت‌های حامی‌شان مجبور به کنارگیری شدند (نگاه کنید به پوله^۲، ۲۰۱۸).

در همه این موارد، ایجاد دسترسی درواقع به معنای قرار دادن منابع کشورها در اختیار شرکت‌های بزرگ (و چند-ملیتی) است. چنین رویکردی نابرابری‌های قدرت را طبیعی پنداشته و به‌جای ترویج چندجانبه‌گرایی و کثرت‌گرایی در مواجهه با اینترنت، در سطح کلانتری به دنبال مشروعیت بخشی و حذف مقاومت در برابر نظم نئولیبرال از طریق مبنا قرار دادن گسترش یک فناوری است. جای تعجب ندارد که در ذیل بحث استانداردهای باز، عملکرد چارچوب تنظیم‌گری و قانونی سرمایه‌گذاری و نوآوری را مدنظر قرار داده است و شاخص ذیل را تعیین نموده است: «چگونه چارچوب تنظیم‌گری و قانونی سرمایه‌گذاری و نوآوری با استفاده از همه فناوری‌های را تشویق یا محدود می‌کند؟» شواهدی که برای این شاخص برشمرده شده است شامل «سیاست و روش معمول بخش عمومی در قبال نوآوری برخط (از جمله تدارکات خدمات عمومی)» و آغاز بکار و تداوم شرکت‌های نوپای اینترنتی^۳ است؛ به عبارت دیگر، تحت عنوان سنجش حمایت و گسترش بهره‌گیری از استانداردهای باز، میزان اتکای بخش عمومی به اینترنت و شدت فعالیت شرکت‌های نوپا در این عرصه را معیار قرار می‌دهد. باید توجه داشت که این شاخص ارتباطی با به‌کارگیری استانداردهای باز ندارد و تنها میزان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و عمومی در اینترنت را می‌سنجد.

¹ Miscione, Gordon and Johnston

² Pohle

³ Internet Start-ups

۷- تحلیل فرهنگی سند شاخص‌های یونسکو درباره جهان‌شمول بودن اینترنت

۷-۱- معرفی یونسکو

یونسکو (UNESCO^۱) یکی از سازمان‌های تابعه سازمان ملل متحد است که در حوزه‌های آموزش، علم و فرهنگ فعال است. این سازمان در سال ۱۹۴۶ تأسیس شده است که نشان از قدمتی ۷۳ ساله دارد. دبیر کل فعلی آن خانم آدره آزوله^۲ است که پیش‌ازین وزیر فرهنگ کشور فرانسه بوده است. هدف از تأسیس این سازمان: «کمک به استقرار صلح و امنیت از طریق ترویج همکاری میان ملت‌ها در زمینه‌های آموزش، علوم و فرهنگ به منظور افزایش احترام همگان به عدالت، حاکمیت قانون، حقوق بشر و آزادی‌های اساسی برای همه، بدون توجه به تفاوت‌های نژادی، جنسیت، زبان و مذهب، مطابق با منشور ملل متحد» بیان شده است. نمایندگی این سازمان در ایران به عهده مجموعه‌ای به نام «کمیسیون ملی یونسکو در ایران» است که در سال ۱۳۲۷ تأسیس شده است. دبیر کل فعلی نیز حجت‌الله ایوبی است.

موضع‌گیری نسبت به یونسکو تابع نوع عملکرد این سازمان، طی تاریخ پُر فراز و نشیب آن است. در اینجا به چند تجربه درس‌آموز اشاره می‌شود که می‌تواند چراغ راهنمای مرکز ملی فضای مجازی نسبت به گزارش مورد بحث باشد.

- **موضع منفی آمریکا و کشورهای تابعه نسبت به یونسکو:** اعلام موضع منفی آمریکا نسبت به یونسکو تنها به یکی دو سال اخیر متأثر از رویکرد حمایتی یونسکو از ملت مظلوم فلسطین برنمی‌گردد بلکه تاریخچه‌ای تقریباً ۲۵ ساله دارد. «برخی کشورهای غربی یونسکو را پایگاه کمونیست و کشورهای جهان سوم برای حمله به جهان غرب می‌دانستند. در سال ۱۹۸۴، ایالات متحده در اعتراض به روند موجود از یونسکو استعفا داد و فعالیت‌هایش را به حالت تعلیق درآورد و بریتانیا و سنگاپور هم در سال‌های ۱۹۸۵ و ۱۹۸۶ به آمریکا ملحق شدند. با تغییر دولت بریتانیا در سال ۱۹۹۷ این کشور مجدداً به یونسکو پیوست و ایالات متحده هم در سال ۲۰۰۳ مجدداً به این سازمان ملحق شد.» (ویکی‌پدیا، ذیل یونسکو، تاریخ مشاهده: ۱۳۹۸/۹/۱۵). آخرین مناقشه ایالات متحده آمریکا با یونسکو به موضوع به رسمیت شناختن کشور و دولت فلسطین توسط یونسکو به عنوان یک عضو مستقل برمی‌گردد. در سال ۲۰۱۱ یونسکو فلسطین را به عنوان یکی از اعضای مستقل خود پذیرفت و در مقابل آمریکا کمک‌های مالی خود را به یونسکو به دلیل اعتراض به این اقدام، قطع کرد. (پارس تودی، تاریخ مشاهده: ۱۳۹۸/۹/۱۵) به گزارش اسپوتنیک، تصمیم ایالات متحده آمریکا در خصوص خروج از

^۱ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

^۲ Audrey Azoulay

عضویت سازمان علمی، فرهنگی و تربیتی ملل متحد، یونسکو که در اکتبر سال ۲۰۱۷ اعلام شده بود رسماً اجرایی شد. (اسپوتنیک، تاریخ مشاهده: ۱۳۹۸/۹/۱۵)

- **به رسمیت شناختن فلسطین توسط یونسکو:** همان طور که گفته شده در سال ۲۰۱۱ یونسکو، فلسطین را به عنوان یکی از اعضای مستقل خود پذیرفت. البته این اولین باری نبود که یونسکو به حمایت از فلسطین پرداخت بلکه کمیته اجرایی یونسکو در اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۶ (مه ۲۰۱۶) با تصویب قطعنامه‌ای، با محکوم کردن رژیم صهیونیستی به علت نقض موازین بین‌المللی در شهر بیت‌المقدس (اشغالی) و نوار غزه، خواستار احترام به هویت تاریخی بیت‌المقدس شد. در این قطعنامه مسئولیت بین‌المللی رژیم تل‌آویو برای احترام به هویت اسلامی مسجدالاقصی و حرم الشریف یادآور شد. پس‌ازاین تصمیم نیز در چهل و یکمین نشست کمیته میراث جهانی یونسکو در ژوئیه ۲۰۱۷ در شهر کراکوف لهستان، شهر الخلیل در سرزمین فلسطین به عنوان میراث جهانی به ثبت رسید. (پارس تودی، تاریخ مشاهده: ۱۳۹۸/۹/۱۵)

- **سند ۲۰۳۰ یونسکو، مجرای نفوذ فرهنگی در ایران:** در کنار ذهنیت‌های مثبتی که از یونسکو وجود دارد، اتفاقی پرحاشیه و قابل تأمل، ذهنیت اندیشمندان مسلمان و جمهوری اسلامی و سیاست‌گذاران متعهد آن را نسبت به یونسکو به شدت منفی کرده است. این اتفاق چیزی نبود جز موضوع تصویب و اجرای سند ملی آموزش ۲۰۳۰ در ایران که با موضع‌گیری‌های به شدت منفی رهبر معظم انقلاب مواجه شد.

- **سند اهداف توسعه پایا^۱ با عنوان رسمی «دگرگون ساختن جهان ما: دستور کار ۲۰۳۰ برای توسعه پایا^۲»** یا سند ۲۰۳۰ یونسکو، مجموعه‌ای از اهداف هستند که به آینده مربوط می‌شوند. رؤسای دولت‌ها، نمایندگان بلندپایه نهادهای تخصصی سازمان ملل متحد و جامعه مدنی در سپتامبر ۲۰۱۵ (شهریور ۱۳۹۴) گرد هم آمدند و در مجمع عمومی سازمان ملل متحد، دستور کار توسعه پایا ۲۰۳۰ را تصویب کردند. این دستور کار که جایگزین اهداف توسعه هزاره شد، شامل ۱۷ هدف اصلی و ۱۶۹ هدف ویژه است که نقشه راه جامعه بین‌المللی را در زمینه توسعه پایا برای پانزده سال آینده ترسیم می‌کند. (ویکی‌پدیا، ذیل سند ۲۰۳۰ یونسکو، ۱۳۹۸/۹/۱۵).

متعاقب تصویب این سند مادر، در جهت عملیاتی ساختن هدف چهارم (کیفیت آموزش: آموزش باکیفیت برای همه میسر و مساوی باشد و فرصت‌های یادگیری برای همه در تمام طول عمر فراهم شود). سی و هشتمین اجلاس عمومی یونسکو در آبان ۱۳۹۵، سندی با عنوان «چارچوب اقدام جهانی آموزش ۲۰۳۰» با حضور عالی‌ترین مقامات آموزشی کشورها و از جمله وزیر آموزش و پرورش وقت ایران (علی اصغر فانی) به تصویب رساند. (ایرنا، کد خبر: ۸۱۸۲۸۷۲۲، تاریخ مشاهده: ۱۳۹۸/۹/۱۵). در مرحله سوم نیز نمایندگی‌های یونسکو در کشورهای مختلف مأموریت تدوین سند چارچوب اقدام ملی ۲۰۳۰ کشورها را به عهده گرفتند و بر همین اساس، در ایران نیز با محوریت کمیسیون ملی یونسکو با تشکیل سی کارگروه، نهایتاً ۲۰ آذر ۱۳۹۵ از سند «

¹ Sustainable Development Goals (SDGs)

² Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development

سند ملی آموزش ۲۰۳۰» توسط وزرای علوم، آموزش و پرورش و معاون رئیس‌جمهور رونمایی شد. (آنا، تاریخ مشاهده: ۱۳۹۸/۹/۱۵) در مرحله چهارم نیز در هیئت دولت، تصویب‌نامه موضوع تشکیل کمیته ملی اجرای سند برنامه عمل آموزش ۲۰۳۰ یونسکو به شماره ۷۶۴۰۳/ت ۵۲۹۱۳ هـ در تاریخ ۱۳۹۵/۶/۲۵ مصوب شده که بر اساس آن، کارگروه ملی آموزش ۲۰۳۰ با مسئولیت وزارت آموزش و پرورش و با حضور نمایندگان تعدادی از دستگاه‌های اجرایی تشکیل می‌شود. (ایرنا، کد خبر: ۸۲۲۴۱۷۸۶، تاریخ مشاهده: ۱۳۹۸/۹/۱۵).

در واکنش به این جریان، رهبری معظم انقلاب اولین فردی بودند که موضعی سرسختانه نسبت به این سند گرفتند. ایشان در ۱۷ اردیبهشت ۱۳۹۶ در جمع معلمان و فرهنگیان بیان داشتند: «این سند ۲۰۳۰ سازمان ملل و یونسکو این حرف‌ها، این‌ها چیزهایی نیست که جمهوری اسلامی بتواند شانه‌اش را زیر بار این‌ها بدهد و تسلیم این‌ها بشود. به چه مناسبت یک مجموعه به اصطلاح بین‌المللی ای - که قطعاً تحت نفوذ قدرت‌های بزرگ دنیا است - این حق را داشته باشد که برای کشورهای مختلف، برای ملت‌های گوناگون، با تمدن‌های مختلف، با سوابق تاریخی و فرهنگی گوناگون، تکلیف معین کند که شما باید این‌جوری عمل کنید؟ اصل کار، غلط است. اگر چنانچه با اصل کار شما نمی‌توانید مخالفت بکنید، حداقلش این است که بایستید بگویید جمهوری اسلامی خودش مشی دارد، خط‌و‌ربط دارد، ما سندهای بالادستی داریم، ما می‌دانیم باید در زمینه‌های آموزش، پرورش، اخلاق، سبک زندگی چه کار کنیم؛ احتیاج به این سند وجود ندارد. اینکه ما برویم سند را امضا کنیم و بعد هم بیاییم شروع کنیم بی‌سروصدا اجرائی کردن، نخیر، این اصلاً مطلقاً مجاز نیست؛ ما اعلام هم کرده‌ایم به دستگاه‌های مسئول. بنده از شورای عالی انقلاب فرهنگی هم گله‌مند هستم؛ آن‌ها باید مراقبت می‌کردند، نباید اجازه می‌دادند این کار تا اینجا پیش بیاید که ناچار بشویم ما جلوی آن را بگیریم و ما وارد قضیه بشویم. اینجا جمهوری اسلامی است؛ اینجا، مبنا اسلام است، مبنا قرآن است؛ اینجا جایی نیست که سبک زندگی معیوب ویرانگر فاسد غربی بتواند در اینجا این‌جور اعمال نفوذ کند. البته متأسفانه اعمال نفوذ دارند می‌کنند و از طرق مختلف وارد می‌شوند اما [اینکه] این‌جور به‌طور رسمی سند به ما بدهند که «تا پانزده سال دیگر باید شما این‌جوری بکنید، این‌جوری بکنید»، ما هم بگوییم بله معنی ندارد این کار.» (بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان، ۱۳۹۶/۲/۱۷).

ایشان در ۴ موضع‌گیری دیگر که آخرین آن در ۱۳۹۸/۲/۱۱ در جمع معلمان و فرهنگیان بود، در سخنان مشابهی بر نقد اصل الهام‌گیری از الگوی غربی در حوزه آموزش و همچنین کم و کیف آن اصرار ورزیدند. نهایتاً هیئت‌وزیران در ۱۳۹۶/۴/۱۸ تصویب‌نامه مذکور را با استناد به مصوبه جلسه شماره ۷۹۶ شورای عالی انقلاب فرهنگی مبنی بر جایگزینی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بجای سند ۲۰۳۰، لغو کرد.^۱

آنچه از بسط تجربه سند ۲۰۳۰ آموزش و پرورش به دنبال آن هستیم، آن است که رهبری نه صرفاً با محتوای این سند بلکه با اصل آن یعنی اقتباس و تأثر جمهوری اسلامی در سیاست‌گذاری از الگوهای غربی و وارداتی مخالفت کرده‌اند و این رویکرد می‌تواند در موضوعات دیگری همچون سیاست‌گذاری برای فضای مجازی درس‌آموز باشد.

^۱ http://194.225.148.97/files/fa/news/1396/4/21/8522_505.pdf

۷-۲- پیش زمینه گزارش

مقدمات تدوین این گزارش ناظر به دو اتفاق پیشینی است:

- طرح جهان شمول بودن اینترنت در سال ۲۰۱۳ و تصویب آن و اصول چهارگانه‌اش در سال ۲۰۱۵ در مجمع عمومی یونسکو
- ذیل برنامه بین‌المللی توسعه ارتباطات در سال ۲۰۱۷، تدوین این گزارش در دستور کار قرار گرفت و پیش‌نویس آن در ۲۰۱۸ منتشر شد.

۷-۳- رویکرد اساسی و کلان گزارش به اینترنت

- شاید بتوان رویکرد و رهیافت اساسی گزارش نسبت به اینترنت را در سه گزاره ذیل خلاصه کرد:
- ۱- اینترنت، هم فرصت و هم تهدید: این گزارش اینترنت را بسان تیغ دولبه‌ای می‌داند که در عین آنکه ابزاری تسهیل‌کننده برای حقوق بشر است می‌تواند تهدیدی برای آن به شمار آید.^۱
 - ۲- اینترنت، یک پدیده فرافناورانه: اینترنت چیزی بیش از زیرساخت‌های فناورانه بوده و شبکه‌ای از روابط و تعاملات اجتماعی و اقتصادی است.^۲
 - ۳- اینترنت، در خدمت حقوق بشر، توانمندسازی و توسعه پایدار: این گزارش تأکید می‌کند که اینترنت باید در خدمت گفتمان سال‌های اخیر یونسکو دال بر توسعه پایدار باشد.^۳

۷-۴- جهان شمول بودن، فرامتغیر اینترنت

تمامی انتظارات یونسکو از اینترنت، در فرامتغیر یا منشور^۴ به اسم «جهان شمولیت»^۵ یا «جهان شمول بودن» خلاصه شده است. در گزارش ادعا می‌شود که این فرامتغیر می‌تواند پیچیدگی اینترنت را فهم کرده و به کشورها در کشف دستاوردها و شکاف‌هایشان کمک کند؛ درعین حال تأکید می‌شود که طراحی شاخص‌های جهان شمولیت، به هیچ‌وجه باهدف سطح‌بندی کشورها نبوده است.

۷-۵- تحلیل فرهنگی دوسطحی

به نظر می‌رسد در دو سطح می‌توان این گزارش را از منظر فرهنگی مورد تحلیل قرار داد: ۱- سطح کلان ۲- سطح خرد. منظور از سطح کلان آن است که روح حاکم بر این گزارش با تمرکز بر کلیدواژه جهان شمولیت و چهار رکن آن از منظر فرهنگی چه ابعادی دارد؟ به بیان دیگر بار ارزشی و فرهنگی انتخاب جهان شمولی

^۱ It has both facilitated the enjoyment of human rights and raised new risks.

^۲ The Internet as much more than digital technology; it is also a network of economic and social interactions and relationships.

^۳ As such, this has shown potential to enable human rights, empower individuals and communities, and facilitate sustainable development.

^۴ Prism.

^۵ Universality.

به‌عنوان فرامتغیر پایش اینترنت چیست؟ این فرامتغیر و متغیرهای ذیل آن تحت تأثیر چه پارادایم معرفتی شکل گرفته است؟ در مقابل در سطح خرد می‌خواهیم به شاخص‌های تعریف‌شده ذیل آن مراجعه کنیم و از منظری فرهنگی به آن توجه نماییم. اینکه شاخص‌ها دارای بار ارزش‌گذارانه هستند یا نه و اینکه بسط و ترویج آن‌ها، چه نتایج و اثرات فرهنگی خواهد داشت؟

۷-۵-۱- سطح اول: تحلیل کلان

در یک رویکرد کلان می‌توان این سؤال را مطرح کرد دال مرکزی این گزارش یعنی جهان‌شمولیت، خود چقدر فرهنگی است؟ این سؤال از این جهت جالب است که خود عنوان جهان‌شمولیت، نافی فرهنگ است و خود را فرازمان و فرامکان می‌انگارد؛ بنابراین می‌توان گفت در اینجا با نوعی پارادوکس و تناقض مواجه هستیم. در این بخش ابتدا کنکاشی پیرامون مفهوم جهان‌شمول بودن خواهیم داشت و در ادامه بر اساس ادبیات نظری توسعه و حقوق بشر به فرضیه پارادوکس درونی گزارش اشاره خواهیم کرد.

«اصطلاح "Universality" به معنای جهان‌شمولی و عمومیت و شمول از "Universe" گرفته شده است. «Universe» در لغت عبارت است از جهان، گیتی، عالم و کائنات و «Universal» صفت به معنای فراگیر، عالم‌گیر، جهانی و جهان‌شمول است؛ یعنی چیزی که متعلق به تمام افراد جهان است و تمام افراد و ملل جهان را شامل می‌شود.» (باقرزاده، ۱۳۸۴: ۶). طبق این تعریف زمانی که از جهان‌شمول بودن اینترنت، علی‌القاعده منظور آن دسته از خصلت‌ها و ویژگی‌هایی در اینترنت است که نظام معنایی کشورها نسبت به آن‌ها ثابت و یکسان است. به بیان دیگر، همه کشورها نسبت به خیر بودن یا شر بودن آن با هم اشتراک دارند. به بیان دیگر حداقل و کفی از نظام ارزشی جهانی است که بین تمامی فرهنگ‌ها مشترک و ثابت است؟ آیا به‌راستی می‌توان چنین حد مشترکی را کشف کرد؟! در اینجا شاید ادبیات نظری مستعمل در حوزه ۱- توسعه ۲- حقوق بشر کارساز باشد. چراکه همین رویکرد و سؤال در این حوزه مطالعاتی سرچشمه مباحثه‌های فراوان شده است. در ادبیات توسعه، این یک سؤال مبنایی جدی است که الگوی توسعه برای کل جهان یکسان است یا سخن از یک الگوی توسعه، امری موهوم و غیرواقعی بوده و در عمل با الگوهای توسعه اقتضائی و بومی مواجه خواهیم بود. بر این اساس، شاخص‌های توسعه در جامعه‌ای نسبت به جامعه دیگر بر اساس فرهنگ حاکم بر آن جامعه می‌تواند متفاوت باشد. همین رهیافت در حوزه حقوق بشر هم جاری و ساری است که آیا می‌توان از حقوق بشر جهان‌شمول سخن به میان آورد؟ آیا نظام معنایی کشورهای مختلف از حقوق بشر یکسان است؟

به نظر می‌رسد که مبنای فکری این گزارش با انتخاب کلیدواژه «جهان‌شمولیت» نوعی **مطلق‌نگری و یکسان‌انگاری نسبت به فرهنگ مطلوب اینترنت** است؛ یعنی تصورش آن است که آرمان نوع بشر نسبت به اینترنت مطلوب کاملاً یکسان، واحد و مشابه است. این در حالی است که در عمل کشورهای مختلف الگوهای رشد و توسعه خاص خود را نسبت به اینترنت دارند و هریک به اقتضای زیست‌بوم فکری و فرهنگی خویش، یک تعریف خاص از «اینترنت مطلوب» دارد. حال سؤال آن است که در چنین شرایطی چگونه می‌توان با یک متر واحد اینترنت را سنجید؟. قصه زمانی بغرنج‌تر می‌شود که بررسی هرچند اجمالی ارکان چهارگانه جهان‌شمولیت، نشان از نوعی گرایش‌های سوگیرانه به سمت فرهنگی خاص با نظام معنایی و پارادایم فکری

خاص دارد. مفاهیمی چون حقوق بشر، باز بودن، دسترسی همگانی و مشارکت، همه و همه مفاهیمی هستند که در زیست‌بوم فرهنگی لیبرالیسم و آزادی‌خواهی امکان بروز و ظهور داشته و نقشی محوری و دارای اولویت دارند. آیا باز بودن اینترنت برای همه فرهنگ‌ها مطلوب است؟ آیا تعریف تمامی فرهنگ‌ها از حقوق بشر یکسان است؟ آیا دسترسی به اینترنت برای کودکان امر ممدوح و مطلوبی است؟ آیا مدل چندذی‌ربطی در تمامی کشورها جواب می‌دهد؟ نکته مهم دیگر اینکه چرا در این گزارش مقوله‌هایی همچون استقلال کشورها، خوداتکایی، تهاجم فرهنگی و ... نباید جزء ارکان جهان‌شمولی اینترنت تلقی شود. اگر ایالات متحده آمریکا، بازیگر غالب در فضای مجازی نبود، آیا مواردی همچون دسترسی، حقوق بشر و باز بودن، جزء شاخص‌های جهان‌شمول تلقی می‌شد؟ در یک کلام، باز بودن یک شاخص جهانی در اینترنت است چون به نفع ارباب قدرت است. البته واقعیت آن است که این گزارش از اقتضائات بومی کشورها هم به‌طور کلی غافل نبوده است که ذیل مقوله متقاطع^۱، شاخص‌هایی چون جنسیت، کودکان، توسعه پایدار، امنیت و اعتماد و جنبه‌های حقوقی و اخلاقی را مطرح می‌کند.

۷-۵-۲- سطح دوم: تحلیل خرد

در سطح خرد همان‌طور که گفته شد، به شاخص‌ها یا به تعبیر گزارش مضامین مطرح‌شده ذیل چهار رکن جهان‌شمولیت می‌پردازیم. البته مطالعه جامع تمامی مضامین و شاخص‌ها مجال دیگری را می‌طلبد اما در اینجا به شکل هدفمند با توجه به مبانی ارائه‌شده در تحلیل کلان به موارد و مصادیقی اشاره می‌شود. در این گزارش، مدل مفهومی بسط یافته شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت به شکل ذیل ترسیم یافته است:

شکل ۱۱: مدل مفهومی بسط یافته شاخص‌های جهان‌شمولی اینترنت

Category	R Rights	O Openness	A Accessibility to All	M Multistakeholder	X Cross-Cutting
Theme A	Policy, legal and regulatory framework	Policy, legal and regulatory framework	Policy, legal and regulatory framework	Policy, legal and regulatory framework	Gender
Theme B	Freedom of expression	Open standards	Connectivity and usage	National Internet governance	Children
Theme C	Right of access to information	Open markets	Affordability	International and regional Internet governance	Sustainable development
Theme D	Freedom of association and the right to take part in public affairs	Open content	Equitable access		Trust and security
Theme E	The right to privacy	Open data and open government	Local content and language		Legal and ethical aspects of the Internet
Theme F	Social, economic and cultural rights		Capabilities/competencies		

در همین شکل، مضامینی همچون آزادی بیان، آزادی دسترسی، حریم خصوصی، بازار باز، محتوای باز، دولت باز همه و همه زاینده و برآمده از مکتب فکری لیبرالیسم است. حتی در مواردی که ظاهری محافظه‌کارانه دارند نیز در تعریف عملیاتی کاملاً باطنی لیبرال به خود می‌گیرند. به‌عنوان مثال ذیل حکمرانی ملی، نقش بخش

^۱ Cross-Cutting (X) category.

خصوصی در حکمرانی مورد سؤال قرار گرفته است و سخنی از اقتدار حاکمیتی نیست! البته این مدل از اقتضائات زیست‌بوم‌ها به کلی غافل نیست اما این توجه ضعیف است. به عنوان مثال بحث محتوای محلی یا جنبه‌های اخلاقی اینترنت از این دست موارد است. در سطحی نازل‌تر ذیل هر یک از مضامین شاخص‌ها به شکل سؤال مطرح شده است که هر یک از این سؤالات می‌تواند مورد مذاقه قرار گیرد.

۸- جمع‌بندی و نکات پیشنهادی

به طور خلاصه، می‌توان مدعی شد سند جهان‌شمولی اینترنت از دولت‌ها می‌خواهد:

- از طریق سرمایه‌گذاری، زیرساخت‌های دسترسی و ارائه خدمات را برای شهروندان ایجاد نمایند،
- منابع کلیدی کشور را در کنار بازارهای داخلی‌شان در اختیار شرکت‌های فعال (جهانی) قرار دهند،
- برای این شرکت‌ها مصونیت‌های قضایی و غیره قائل شوند و منافع آن‌ها را حمایت نمایند.

علاوه بر این، تنها در چارچوب گسترش این بازار است که آزادی‌ها و حقوق فردی ذکر شده در سند پذیرفته شده هستند و هرگونه تخطی از قواعد سرمایه‌داری مبتنی بر شرکت‌های بزرگ برای دولت‌ها و مردم تبعات ناگواری خواهد داشت. چنانکه این رویکرد، واقعاً مبنای عمل قرار گیرد و از طریق سازوکارهای گوناگون اعمال شود، کشورها و شرکت‌های قدرتمند جهان اجازه می‌یابند مطابق منافع و اولویت‌های خود سیاست‌های کشورهای دیگر را در سطوح گوناگون تحت فشار قرار دهند. در ضمن رویکرد چندذیربطی می‌تواند برای حکمرانی فضای مجازی در ایران الهام‌بخش باشد؛ خصوصاً با توجه به اینکه سطح به رسمیت شناختن ذیربطان و جلب مشارکت آن‌ها در مرحله تدوین، اجرا و ارزیابی سیاست‌ها در ایران پایین است. این رویکرد می‌تواند چهارچوبی را برای اقدامات آتی در زمینه تدوین سیاست‌ها، طراحی قواعد و قوانین، تدوین آیین‌نامه‌ها، ارزیابی اقدامات و سایر گام‌ها در راهبردی فضای مجازی شکل دهد و حتی می‌تواند به یک تجربه موفق بدل گردد که بتوان از آن برای حکمرانی در سایر بخش‌های کشور بهره گرفت.

پیشنهاد می‌شود که این شاخص‌ها به طور کامل مرور و به بحث گذارده شوند. بسیاری از این شاخص‌ها را می‌توان در مدل حکمرانی ملی مدنظر قرار داد؛ و همچنین، برخی از آن‌ها قیودی را برای فعالیت‌های کشور مطرح می‌کنند که باید در خصوص نحوه مواجهه با آن‌ها تصمیم‌گیری شود. همچنان که ذکر شد، توضیحات و توصیه‌هایی درباره منابع و شیوه‌های مناسب برای تعیین وضعیت کشور در مورد هر یک از شاخص‌ها در متن سند آمده است که می‌تواند مورد رجوع قرار گیرد.

توجه به تجربه سند ملی آموزش ۲۰۳۰ در مورد طرح پایش درس‌آموز است و در مورد اینترنت نباید تکرار شود. مقام معظم رهبری فارغ از محتوای سند، نفس تأثیرپذیری از غرب در سیاست‌گذاری را مورد نقد قرار داده‌اند. اگرچه ماهیت سند آموزش با گزارش شاخص‌ها کاملاً متفاوت است؛ با این توضیح که سند آموزش تجویزی است اما گزارش توصیفی است، اما به قبیح بودن به عاریت گرفتن نظام پایشی متأثر از فرهنگ غربی را نباید از نظر دور داشت. نظام پایش یونسکو از نوعی تناقض درونی رنج می‌برد. درعین حال که ادعای شمولیت فرا زمان، فرا مکان و فرا فرهنگ دارند، اما سیطره و هژمونی فرهنگ لیبرال در آن کاملاً مشهود است. وجود

ارکانی همچون استقلال در تمام ابعاد سیاسی، فرهنگی و اجتماعی در متن گزارش کاملاً خالی است. اگرچه به ویژگی‌هایی از زیست‌بوم‌های فرهنگی توجه شده است، اما این توجه کاملاً حاشیه‌ای و فرعی است. این گزارش با افزودن گروه‌هایی همچون استقلال، امید، عزت و ... و همچون پُررنگ کردن مضامین ناظر به زیست‌بوم‌های فرهنگی همچون محتوای بومی و... قابلیت استفاده دارد. البته این سطح از تغییر، منجر به دگرگونی منطق و روح حاکم بر سند خواهد شد.

منابع

۱. باقرزاده، محمدرضا (۱۳۸۴)، اندیشه جهان‌شمولی حقوق بشر (دیدگاه مقایسه‌ای میان اعلامیه جهانی و اسلام)، کتاب نقد، ۱۳۸۴، صص ۳-۳۸
۲. سلطانی، نصرالله (۱۳۹۶)، به‌سوی کنوانسیون سایبری، جریان‌شناسی هنجارها و پایش روندها، جلد اول: بررسی محیط بین‌الملل، انتشارات سپند قلم.
3. Costanza-Chock, Sasha. (2007). "The globalization of resistance to capitalist communication." In Graham Murdock & Janet Wasko (Eds.), *Media in the Age of Marketization*, (pp. 221-250). Cresskill, NJ: Hampton Press Inc.
4. Couldry, Nick. (2007). "Communicative entitlements and democracy: The future of the digital divide debate." In Mansell, Avgerou, Quah and Silverstone (Eds.), *The Oxford Handbook of Information and Communications Technologies*, New York: Oxford University Press.
5. Drake, W. J., Vinton, C. G., & Kleinwächter, W. (2016). *Internet Fragmentation: An Overview*. World Economic Forum.
6. Hill, J. (2012). *Internet Fragmentation: highlighting the major technical, governance and diplomatic challenges for US policy makers*. Berkman Center Research Paper. Harvard Belfer Center for Science and International Affairs Working Paper. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2439486>
7. <http://ana.ir/i/141136>
8. https://fa.wikipedia.org/wiki/%D8%B3%D9%86%D8%AF_%DB%B2%DB%B0%DB%B3%DB%B0_%DB%8C%D9%88%D9%86%D8%B3%DA%A9%D9%88
9. <https://fa.wikipedia.org/wiki/%DB%8C%D9%88%D9%86%D8%B3%DA%A9%D9%88>
10. <https://parstoday.com/dari/radio/uncategorised-i61725>
11. <https://sptnkne.ws/7kFP>
12. <https://www.irna.ir/news/82241786/%D8%AC%D9%87%D8%A7%D9%86%DA%AF%DB%8C%D8%B1%DB%8C-%D9%85%D8%B5%D9%88%D8%A8%D9%87-%D8%AA%D8%B4%D9%83%DB%8C%D9%84-%D9%83%D8%A7%D8%B1%DA%AF%D8%B1%D9%88%D9%87-%D9%85%D9%84%DB%8C-%D8%A2%D9%85%D9%88%D8%B2%D8%B4-2030-%D8%B1%D8%A7-%D8%A7%D8%A8%D9%84%D8%A7%D8%BA-%D9%83%D8%B1%D8%AF>
13. International Program for the Development of Communication (IPDC), 2018 UNESCO'S Internet Universality Indicators, UNESCO, Retrieved from: https://en.unesco.org/sites/default/files/unesco_internet_universality_indicators_second_version.pdf.
14. Lingel, J. (2016). The case for many Internets. *Communication and the Public*, 1(4), 486-488.

15. Miscione, G., Gordon, D., & Johnston, K. (2008). Free and Open Source Software in low-income countries: Emergent properties? In Avgerou, C., Matthew L.S., and P. Van den Besselaar. (eds.) Social dimensions of information and communication technology policy. IFIP International Conference on Human Choice and Computers. Springer, Boston, MA.
16. Pohle, Julia (2018). The Internet as a global good: UNESCO's attempt to negotiate an international framework for universal access to cyberspace, *International Communication Gazette*, 80(4) pp. 354-368.
17. UNESCO (2019) UNESCO'S Internet Universality Indicators: A Framework for Assessing Internet Development. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
18. Van der Spuy, Anri, 2017, What if we all governed the Internet?, UNESCO, Retrieved from: [https://en.unesco.org/sites/default/files/what if we all governed internet en.pdf](https://en.unesco.org/sites/default/files/what_if_we_all_governed_internet_en.pdf).

حوزه فضای مجازی به اندازه انقلاب اسلامی اهمیت دارد. این فضا مثل یک رودخانه پر از آب و خروشان است که می آید و دائماً هم بر آب آن افزوده و خروشان تر می شود. اگر ما بر این رودخانه تدبیر کنیم و برنامه داشته باشیم، زهکشی کنیم و هدایت کنیم این رودخانه را تا به سد بریزد، می شود فرصت. اگر رهايش کنیم و برنامه ای برای آن نداشته باشیم می شود یک تهدید.

csri.majazi.ir